

LATVIJAS KĀRTĒJAIS ZIŅOJUMS PAR ANO BĒRNU TIESĪBU KONVENCIJAS IZPILDI LAIKA POSMĀ KOPŠ 2001.GADA

I. Ievads

Šis ir pirmais periodiskais ziņojums, kas ir izstrādāts ievērojot Vispārējās periodisko ziņojumu, kurus valstis iesniedz saskaņā ar Konvencijas 44. panta 1 daļas b. sadaļu, vadlīnijas attiecībā uz ziņojuma formu un saturu (19996.gada 20. novembris: CRC/C/58).

Atbilstoši Vadlīnijām ziņojumā ir aprakstītas notikušās izmaiņas no iepriekšējā ziņojumā sniegtās informācijas. Ziņojumā ir iekļautas atsauces uz Komitejas rekomendācijām par Latvijas sākotnējo ziņojumu.

Ziņojuma tapšanā tika iesaistītas valsts un pašvaldību institūcijas. Par atsevišķiem jautājumiem ziņojuma tapšanā iesaistījās arī nevalstiskās organizācijas.

I Vispārējie pasākumi Konvencijas īstenošanai

Šajā sadaļā informācija ir sniedzama par diviem jautājumiem:

- a. spēkā esošie tiesību akti;

B.Institucionālā struktūra bērnu tiesību aizsardzībai.

Atbilstoši Komitejas 9. un 10. rekomendācijai:

9. *Komiteja atzinīgi novērtē Valsts bērnu tiesību aizsardzības centra izveidi un tā lomu valsts un pašvaldību institūciju darba koordinēšanā jautājumos par bērnu tiesību aizsardzību, bet tā joprojām ir nobažījiesies par Centra kapacitāti šīs svarīgās lomas veikšanai apmierinošā veidā,*
10. *Komiteja rekomendē dalībvalstij nodrošināt Valsts bērnu tiesību aizsardzības centru ar finansu un cilvēku resursiem, kas ir nepieciešami efektīvai dažādo aktivitāšu koordinācijai, kas saistītas ar Konvencijas ieviešanu nacionālajā līmenī, ka arī starp centrālo valdību un pašvaldību līmeni.*

2002. gada Latvijas Republikas Saeimas vēlēšanas un jaunās valdības apstiprināšana bija pagrieziena punkts valsts politikā bērnu tiesību jautājumu jomā. Deklarācijā par E.Repšes vadītā Ministru kabineta darbību bērnu un ģimenes jautājumi tika noteikti par vienu no valsts prioritātēm. Darbam ar problēmām, kas saistītas ar bērnu tiesību aizsardzību un īstenošanas koordinēšanu un uzraudzību, kā arī jauniešu un ģimenes lietu jautājumu risināšanai, tika izveidots jauns īpašu uzdevumu ministra amats un Īpašu uzdevumu ministra bērnu un ģimenes lietās sekretariāts.

Pamatojoties uz 2002.gada 27.decembra Ministru kabineta sēdē pieņemto Ministru kabineta rīkojumu Nr.731 "Par Valsts bērnu tiesību aizsardzības centra reorganizāciju un īpašu uzdevumu ministra bērnu un ģimenes lietās sekretariāta

izveidi”, ar 2003.gada 1.janvāri Valsts bērna tiesību aizsardzības centrs tika reorganizēts un Īpašu uzdevumu ministra bērnu un ģimenes lietās sekretariāts pārņēma Valsts bērna tiesību aizsardzības centra funkcijas. Izdarīti nepieciešamie grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.pantā, nosakot Īpašu uzdevumu ministra bērnu un ģimenes lietās kompetenci.

Atbilstoši savai kompetencei Īpašu uzdevumu ministra bērnu un ģimenes lietās sekretariāts koordinē valsts politikas īstenošanu bērnu tiesību aizsardzības, kā arī bērnu un ģimenes tiesību jomā. Sekretariāts nodrošina adoptējamo bērnu un adoptētāju vienotu uzskaiti adopcijas reģistrā un normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā izsniedz adoptētājiem norīkojumus uz bērnu ārpusģimenes aprūpes iestādēm; uzrauga, metodiski vada bāriņtiesu un pagasttiesu darbu aprūpes un aizgādības tiesību, adopcijas, aizbildnības, bērna personisko un mantisko interešu aizsardzības un aizgādības jautājumos.

Izstrādā valsts politiku ģimenes un jauniešu lietās un bērna tiesību aizsardzības jautājumos, kā arī uzrauga bērna tiesību aizsardzības jomā pieņemto likumu un citu normatīvo aktu ievērošanu un koordinē valsts un pašvaldību institūciju sadarbību bērna tiesību aizsardzības jomā. Tā kā Sekretariāts veic bērna tiesību aizsardzības jomā pieņemto likumu un citu normatīvo aktu ievērošanas uzraudzību, tam ir tiesības pēc savas iniciatīvas vai pamatojoties uz sūdzību pārbaudīt jebkuras valsts vai pašvaldību iestādes vai citu sociālo pakalpojumu sniedzēju darbību bērnu tiesību aizsardzības jomā.

Sekretariāts nodrošina arī bāriņtiesu, pagasttiesu darba metodisko vadību un sniedz palīdzību pašvaldību speciālistiem bērnu tiesību aizsardzības jomā.

Sekretariāta prioritātes 2003.gadā ir sekojošas:

- 1) bērnu skaita samazināšana bērnu namos par 3%, attiecīgi palielinot bērnu skaitu alternatīvajā aprūpē;
- 2) demogrāfiskās situācijas stabilizēšana, palielinot atbalstu ģimenēm ar bērniem un dažādojot atbalsta formas;
- 3) bērnu drošības uzlabošana, izdarot izmaiņas tiesību aktos un paaugstinot prasības aizbildnības iestāžu darbiniekiem, lai panāktu ātru un profesionālu palīdzības sniegšanu katram bērnam, kura tiesības ir pārkāptas.

II Bērna definīcija

III Vispārējie principi

A. Diskriminācijas aizliegums (2.pants)

Atbilstoši Komitejas 23. un 24. rekomendācijai:

23. Komiteja ir nobažījies par to, ka nediskriminācijas princips (Konvencijas 2.pants) netiek pilnībā piemērots attiecībā uz bērniem nepilsoņiem, bērniem, kas pieder pie mazākumtautībām, tai skaitā čigānu bērniem, bērniem no nabadzīgām vai nelabvēlīgām ģimenēm; bērniem invalīdiem un bērniem, kas dzīvo lauku apvidos, īpaši attiecībā uz adekvātu veselības aprūpes un izglītības iestāžu pieejamību. Šajā sakarā tā ar interesi atzīme Valsts programmu bērnu stāvokļa uzlabošanai valstī 1999.gadam. Tā arī ar bažām atzīmē prasību iekļaut etniskās izcelsmes ierakstu pasēs.
24. Komiteja rekomendē dalībvalstij vākt neapkopotos datus, lai ļautu uzraudzīt diskrimināciju pret visiem bērniem, it īpaši bērniem, kas pieder pie augšminētajām neaizsargātajām grupām, ar mērķi izstrādāt pasākumus jebkura veida diskriminācijai izbeigšanai. Tā atkārtoti Rasu diskriminācijas izskaušanas komitejas rekomendāciju izvērtēt prasību par etniskās izcelsmes ieraksta iekļaušanu pasē (A/54/18,407.paragrāfs).

Saskaņā ar Personu apliecināšanu dokumentu likumu (spēkā no 2002.gada 1.jūlija), pēc pasēs turētāju vēlēšanās, papildus šajā likumā minētajām ziņām, pilsoņa vai nepilsoņa pasē ieraksta ziņas par šā dokumenta turētāja:

- tautību;
- bērnu (bērniem) līdz 18 gadu vecumam.

Ministru kabineta 2002.gada 18.jūnija noteikumu Nr. 245 „Noteikumi par Latvijas pilsoņu pasēm, nepilsoņu pasēm un bezvalstnieku ceļošanas dokumentiem” 9.punkts nosaka, ka pasē pēc personas vēlēšanās tiek ierakstītas šādas ziņas par personas bērnu līdz 18 gadu vecumam:

- personas vārds;
- dzimšanas datums;
- dzimums;
- personas kods, ja bērns ir reģistrēts iedzīvotāju reģistrā.

Latvijas normatīvie akti vairs neparedz obligātu bērna etniskās izcelsmes uzrādīšanu pasē.

Valsts programma bērna stāvokļa uzlabošanai

Lai sekmētu bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanu, īstenojot mērķtiecīgus, uz bērnu tiesību nodrošināšanu un aizsardzību vērstus pasākumus, „Valsts programma bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanai 2003.gadam” ietvaros realizēti sekojoši pasākumi:

Bērnu ar invaliditāti integrācijas sabiedrībā veicināšana - mērķis – sekmēt bērnu ar invaliditāti iesaistīšanos sabiedrības dzīvē:

- Projektu konkurss „Vides pielāgošana bērniem ar kustību traucējumiem” – 9 izglītības iestādēs, bērnu sociālās aprūpes iestādēs veikta telpu pārbūve un pielāgošana;

- atbalsts vecākiem un speciālistiem bērnu ar garīgās attīstības atpalcību audzināšanas un izglītošanas procesā, kā rezultātā tiks izstrādāta metodika un apmācību programma pašaprūpes iemaņu un prasmju attīstībai bērniem ar garīgās attīstības atpalcību, izdotas trīs izglītojošas grāmatas bērniem „vieglajā valodā”, 120 pedagogi un sociālā darba speciālisti informēti par metodikas un mācību programmas izmantošanu darbā ar bērniem ar garīgās attīstības atpalcību un viņu vecākiem;
- atbalsts Latvijas bērnu ar invaliditāti komandas dalībai 2003.gada pasaules vasaras speciālajā olimpiādē, kā rezultātā Latvijas speciālās olimpiādes bērnu ar invaliditāti komanda ir piedalījusies 2003.gada vasaras speciālajā olimpiādē;

Atbalsts riska grupas bērniem un bērniem, kas nonākuši krīzes situācijā - **mērķis** –veicināt riska grupas bērnu iekļaušanos sabiedrības dzīvē un sniegt atbalstu bērniem krīzes situācijā

- uzticības tālruņa līnijas bērniem darbības nodrošināšana, kā rezultātā paredzēts, ka bērniem visā Latvijā būs pieejama bezmaksas psiholoģiska palīdzība krīzes situācijā, bērniem sniegtas konsultācijas vai informācija, uzticības tālruņa pakalpojumi pieejami no 9.00 līdz 22.00;
- informatīva kampaņa „Palīdzi bērnam izaugt!”, kā rezultātā noorganizēta informatīva kampaņa „Palīdzi bērnam izaugt”. Šīs akcijas ietvaros ir izdoti informatīvi bukleti un tiks sagatavoti un demonstrēti TV raidījumi un radiopārraides, informējot par:
 - adopcijas, aizbildnības un audžuģimenes juridiskajiem aspektiem;
 - par ģimenes iespējām kļūt par atbalsta ģimeni, kas sniedz savu atbalstu nepilnai ģimenei, ģimenei, kurā ir hroniski slims bērns, daudzbērnu ģimenei vai ģimenei, kurai nav pietiekamu prasmju un iemaņu bērna aprūpē;
 - par personas iespējām kļūt par uzticības personu, kas sniedz atbalstu bērnam, kuram ir problēmas mācībās vai saskarsmē ar vienaudžiem, vai ir nepieciešams cita veida atbalsts.
- pilotprojekts pašvaldībā „Ģimenes atbalstam”, kā rezultātā tiek veidots Ģimenes atbalsta centrs Liepājas pašvaldībā (darbības rezultātu analīze plānota 2004. gadā) un tiks izstrādāts pašvaldības un valsts institūciju sadarbības modelis darbam ar nelabvēlīgām ģimenēm un vecākiem, kuriem atņemtas aprūpes un aizgādības tiesības, kā alternatīvās aprūpes formu attīstībai pašvaldībā bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem;
- līdzfinansējums projektam „NVO un skolas sadarbība, strādājot ar riska grupas bērniem”, kā rezultātā sagatavotas un izdotas 2000 rokasgrāmatas skolotājiem „„Savādāks” bērns skolā – kā sniegt nepieciešamo atbalstu”;
- darba un atpūtas nometnes riska grupu bērniem un bērniem ar invaliditāti, kā rezultātā līdz š.g. 1.novembrim tiks noorganizētas 33 darba un atpūtas

nometnes riska grupu bērniem un veicināta riska grupu bērnu iekļaušanās sabiedrības dzīvē;

Kopējās Iekļaušanas memorands - parakstīts starp Eiropas Komisiju un Latvijas valdību 2003.gada 18.decembrī, lai sagatavotos pilnvērtīgai dalībai atvērtās koordinācijas metodē sociālās atstumtības un nabadzības mazināšanas jomā pēc iestāšanās ES un sagatavotos Nacionālā rīcības plāna sociālās iekļaušanas veicināšanai izstrādei 2004.gadā.

Memoranda mērķis ir analizēt sociālo un ekonomisko situāciju Latvijā, identificēt galvenās problēmas un iedzīvotāju grupas, kuras nabadzībai un sociālajai atstumtībai pakļautas visvairāk, kā arī definēt galvenos politiskos mērķus, lai mazinātu sociālo atstumtību un nabadzību valstī. Šo mērķu sasniegšana un politikas īstenošana tiks izvērtēta kontekstā ar ES sociālās iekļaušanas procesu, kura mērķis ir dot nozīmīgu ietekmi nabadzības izskaušanai Eiropā līdz 2010.gadam.

Analizējot ekonomiskās un sociālās situācijas attīstību Latvijā pēdējos gados, Memorands identificē sekojošus astoņus galvenos politiskos mērķus, kuru sasniegšana ir būtiska, lai valstī mazinātu nabadzību un sociālo atstumtību:

1. Ar izglītības iegūšanas iespējām un izglītības kvalitāti saistīto problēmu pārvarēšana, kas ierobežo atsevišķu grupu konkurētspēju darba tirgū un līdzdalību sabiedrības dzīvē;

2. Iekļaujoša darba tirgus izveide un nodarbinātības veicināšana;

3. Piemērota mājokļa nodrošināšana tiem cilvēkiem, kuri nav spējīgi iegādāties mājokli dzīvokļu tirgū, kuru ienākumi neļauj pilnā mērā norēķināties par ģimenes izmantoto dzīvojamo platību un komunālajiem pakalpojumiem, kā arī invalīdiem;

4. Adekvātu ienākumu nodrošināšana ar darba samaksas, nodokļu politikas un sociālās drošības sistēmas palīdzību;

5. Personas vajadzībām atbilstošu sociālo pakalpojumu iespējami tuvāk dzīvesvietai attīstība;

6. Valsts garantētās minimālās veselības aprūpes un nepieciešamo medikamentu saņemšanas iespējas nodrošināšana;

7. Ģimeņu solidaritātes stiprināšana un bērnu tiesību aizsardzība;

8. Institūciju sadarbības tīkla izveide un organizāciju kapacitātes palielināšana.

Lai veicinātu cīņu pret nabadzību un sociālo atstumtību, memoranda projektā paredzētas šādas politikas prioritātes:

1) panākt izglītības lielāku atbilstību modernajam darba tirgum, veicinot savstarpēji saskaņotu izglītības attīstības programmu veidošanu profesionāli orientētas mūžizglītības pieejamības paaugstināšanai, piesaistot ES strukturālo fondu līdzekļus, veicinot moderno informācijas tehnoloģiju izmantošanu izglītības iestādēs, pilnveidojot integrētās pieejas, lai samazinātu skolēnu atbirumu vai izslēgšanu no skolām;

2) paplašināt un nodrošināt resursus aktīvajiem nodarbinātības pasākumiem, kas paredzēti tiem, kuri ir pakļauti vislielākajam ilgstošā bezdarba riskam, īpaši pievēršot uzmanību to tautsaimniecības nozaru pārstāvjiem, kuru pastāvēšana nākotnē ir pakļauta riskam, kā arī attīstot starpsektoriālo sadarbību, kas būtu mērķēta uz sociāli atstumto grupu iekļaušanu darba tirgū;

3) nodrošināt visiem adekvātu ienākumu minimumu, realizējot minimālās darba algas regulāras paaugstināšanas principu, valsts pabalstu un pensiju regulāru paaugstināšanu, kā arī pašvaldību sociālās palīdzības lieluma paaugstināšanu trūcīgajiem iedzīvotājiem un pievēršot īpašu uzmanību ģimeņu ar trim un vairāk bērniem un nepilno ģimeņu ar vienu vai vairākiem nepilngadīgajiem bērniem stāvoklim;

4) definēt un ieviest valsts stratēģiju mājokļu sektorā.

Memorandā atzīts, ka ir nepieciešama ilgtermiņa pieeja un pastāvīga politiku un darbību koordinācija nabadzības un sociālās atstumtības jautājumu risināšanai, kā arī nepieciešama aktīva visu nozaru ministriju, sabiedrisko organizāciju un sociālo partneru iesaistīšanās šajā procesā.

Atbilstoši Komitejas 15. un 16. rekomendācijai:

15. Komiteja pauž bažas par faktu, ka vēl nav pilnībā izstrādāta sistemātiska un visaptveroša pirmatnējo datu vākšanas sistēma par visām jomām, kas minētas konvencijā, un par visām bērnu grupām.

16. Komiteja rekomendē dalībvalstij turpināt veidot Konvencijai atbilstošu datu vākšanas un indikatoru sistēmu. Šai sistēmai būtu jāaptver visi bērni līdz 18 gadu vecumam, īpašu uzsvāru uz bērniem, kas ir īpaši neaizsargāti, ieskaitot bērnus, kas cietuši no vardarbības, nevērīgas vai sliktas apiešanās; bērniem invalīdiem; nepilsoņu bērniem, bērni, kas pieder pie mazākumtautībām; bērniem, kas ir konfliktā ar likumu; bērniem, kas strādā; adoptētiem bērniem un bērniem, kas dzīvo uz ielām un lauku apvidos. Tā arī mudina dalībvalsti izmantot šos indikatorus un datus, lai formulētu Konvencijas efektīvas ieviešanas politikas un programmas.

Centrālās statistikas pārvaldē regulāri, reizi gadā tiek sagatavots un izdots statistiskais biļetens “Bērni Latvijā”. Arī šogad tas ir nācis klajā un papildināts ar jaunu informāciju.

Publikācijā “Bērni Latvijā” ir iekļauta informācija, kas atbilst Bērnu tiesību aizsardzības likuma 67.¹ pantā iekļautajai - informācija par vecākiem, kuriem atņemtas un aprūpes vai aizgādniecības tiesības, par bērnu adopciju, bērnu nodošanu ārpusģimenes aprūpei, audzinošu un ārstnieciska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem, bērnu saukšanu pie kriminālatbildības, par obligāto izglītības vecumu sasniegušajiem bērniem, kuri neapmeklē izglītības iestādes, par bērnu rehabilitāciju, kuri kļuvuši par vardarbības upuriem. Bez tam CSP ir pieejama informācija, kas minēta ANO Bērnu tiesību komitejas noslēguma piezīmju 15. un 16. punktā – dati par bērniem nepilsoņiem,

bērniem invalīdiem, bērniem, kas strādā, bērniem, kas pieder pie mazākumtautībām.

Statistikas biļetenā, kā arī pašā Statistikas informācijas valsts programmā, nav iekļauta informācija par ģimenēm, kuras kopā ar bērniem ar tiesas spriedumu izliktas no dzīvojamās telpas.

Centrālās statistikas pārvaldes iniciatīva 2003.gadā bija iekļaut minētās informācijas apkopošanu Statistiskās informācijas valsts programmas projektā 2004.gadam, tomēr to nācās izslēgt, pamatojoties uz Tieslietu ministrijas atzinumu, jo saskaņā ar likumā “Par dzīvojami telpu īri” 36.¹ pantā noteikto pašvaldībām ir uzlikts par pienākumu sniegt palīdzību tām no dzīvojamās telpas izliekamām personām, ar kurām kopā dzīvo vai kuru apgādībā ir vismaz viens nepilngadīgs bērns. Sekojoši Tieslietu ministrija uzskata, ka valstī nevar būt tāda situācija, kad no dzīvojamās telpas, neierādot citu dzīvojamo platību, tiek izlikta ģimene ar nepilngadīgiem bērniem.

Īpašu uzdevumu ministra bērnu un ģimenes lietās sekretariātā saņemtie iesniegumi liecina, ka ģimeņu ar bērniem izlikšana no dzīvojamās platības ir būtiska un neatrisināta problēma. Arī informācija no speciālistiem, kas ar šīm ģimenēm sastopas savā ikdienas darbā pašvaldībā, uzsver, ka no dzīvojamās platības ar tiesas spriedumu tiek izliktas daudzas ģimenes ar bērniem.

Kā jau norādīts iepriekš, ģimenes ar bērniem ir ar vismazākajiem ienākumiem un arī viņu spēja norēķināties par dzīvojamās platības īri ir ierobežota. Bet diemžēl statistika par šīs problēmas esamību nav pieejama. Arī iegūt hipotekāros kredītus mājokļa iegādei vai remontam pāriem ar bērniem ir sarežģītāk nekā pāriem bez bērniem, jo, izskatot jautājumu par kredītu piešķiršanu, tiek ņemti vērā vidējie ienākumi uz katru mājsaimniecības locekli, t.sk. bērnu.

B. Bērna labākās intereses (3.pants); Jēdziens „bērna labākās intereses”.

Lai arī jēdziens „bērna labākās intereses” tiešā veidā netiek definēts un vairāk tiek izprasts kā vispārēja vērtība, bērna tiesību garantijas ir noteiktas Satversmē, bērnu tiesību aizsardzības likumā, likumā „Par bāriņtiesām un pagasttiesām”, 2003.gada 11.marta Ministru kabineta noteikumos „Adopcijas kārtība”, kā arī citos likumos un Ministru kabineta noteikumos.

Lai politikas plānošanas procesā tiktu ievērotas un ņemtas vērā bērna labākās intereses ir izveidots Īpašu uzdevumu ministra bērnu un ģimenes lietās sekretariāts, kas nodrošina politikas dokumentu izstrādi bērnu tiesību aizsardzības jomā, kā arī piedalās citu ministriju politikas dokumentu izstrādē un seko, lai šo dokumentu tapšanā tiktu ņemtas vērā bērna labākās intereses.

2002.gada 20.jūnijā tika pieņemts likums “Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa kodeksā”, kas grozīja kodeksa 160.pantu, nosakot, ka nopratinot liecinieku, kas nav sasniedzis četrpadsmit gadu vecumu, vai, pēc izziņas izdarītāja vai prokurora ieskata, nopratinot liecinieku, kas nav sasniedzis sešpadsmit gadu vecumu, pieaicina pedagogu, psihologu vai speciālistu, kas apmācīts psiholoģiskajam darbam ar bērniem kriminālprocesā. Arī Kriminālprocesa kodeksa 152.pants paredz, ka nepilngadīgais tiesājamais nopratināms likumiskā pārstāvja, pedagoga vai psihologa klātbūtnē.

Tomēr jāatzīst, ka Kriminālprocesa kodekss nodrošina nepilngadīgā tiesību ievērošanu teorētiski, bet, kā informē Tieslietu ministrija, šobrīd psihologa pieaicināšana netiek praktizēta. Tiesas būtu gatavas izmantot psihologa pakalpojumus nepilngadīgo lietās, ja valsts varētu nodrošināt psihologa apmaksu.

2003.gada 1.jūlija Ministru kabineta noteikumi Nr. 348 „Noteikumi par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam” nosaka minimālo uzturlīdzekļu apmēru, kuru katram vecākam neatkarīgi no viņa mantas stāvokļa ir pienākums nodrošināt katram savam bērnam.

Lai vienkāršotu adopcijas procesu un lai tā rezultātā neciestu bērna labākās intereses ir izveidota jauna adopcijas kārtība. Patlaban adopcijas tiesiskos pamatus Latvijā nosaka 1989.gada ANO konvencija Par bērna tiesībām, 1967.gada Eiropas konvencija par bērnu adopciju, 1993.gada Hāgas konvencija par bērnu aizsardzību un sadarbību starpvalstu adopcijas jautājumos, Civillikums (162.-176. panti), likums “Par bāriņtiesām un pagasttiesām” un Bērnu tiesību aizsardzības likums, bet adopcijas procedūru reglamentē Civilprocesa likums (259.-263.panti), kā arī 2003. gada 11.marta Ministru kabineta noteikumi Nr.111 “Adopcijas kārtība”.

Latvijas Republikas Saeimā 2001.gada 20.jūnijā un 31. oktobrī tika pieņemti grozījumi Civilprocesa likumā un 2002.gada 12.decembrī tika pieņemti grozījumi Civillikumā, kas ir tiešā saistībā ar adopcijas procesu.

2001.gada 20.jūnijā pieņemtie grozījumi Civilprocesa likumā sakārtoja adopcijas procesu, lai netiktu izpaustas ziņas par adoptētājiem, viņi identitāti. Savukārt, 2003.gada 31.oktobra grozījumi noteica, ka tiesas sēžu atklātuma princips ir neattiecināms uz bērna izcelšanās noteikšanu un adopcijas apstiprināšanu un atcelšanu, kā arī likums tika papildināts ar 30.nodaļu “Lietas par bērna izcelšanās noteikšanu”.

2002.gada 12.decembrī pieņemtie grozījumi Civillikumā, kuri ir spēkā jau no 2003.gada 1.janvāra precizēja bērna noteikšanas un adopcijas procesu, kā arī no jauna noregulēja vecāku un bērnu personiskās un mantiskās attiecības.

Bērna aizsardzība no vardarbības ģimenē

Pēdējo gadu laikā ir pieaudzis vardarbībā cietušo bērnu skaits. Sabiedrības informēšanas kampaņu rezultātā ir pieaugusi sabiedrības interese un sapratne par šo problēmu. Apzinoties vardarbības sekas, kā arī palielinoties informētībai un spējai atpazīt vardarbības upurus aizvien vairāk bērnu tiesību aizsardzības

institūcijās, nevalstiskajās organizācijās strādājošo cilvēku konstatē vardarbības gadījumus.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 51.pants nosaka, ka bērnam, kurš ir noziedzīga nodarījuma, ekspluatācijas, seksuālas izmantošanas, vardarbības vai jebkādas citas nelikumīgas, cietsirdīgas vai cieņu aizskarošas darbības upuris, Ministru kabineta noteiktajā kārtībā bez maksas sniedzama nepieciešamā palīdzība, lai viņš atgūtu fizisko un psihisko veselību un integrētos sabiedrībā. Šādai ārstēšanai un reintegrēšanai jānotiek bērna veselībai, pašcieņai un godam labvēlīgā vidē, rūpīgi sargājot bērna intīmo noslēpumu.

Ministru kabineta 1999.gada 8.jūnija noteikumi Nr.208 „Kārtība, kādā bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām, sniedzama nepieciešamā palīdzība” nosaka kārtību, kādā cietušajam bērnam sniedzama nepieciešamā palīdzība par valsts budžeta līdzekļiem un Latvijā turpina darboties Valsts budžeta apakšprogramma “No vardarbības cietušo bērnu sociālā rehabilitācija”.

No 2001. gada katru gadu rehabilitēti vidēji 1100 bērni, kas cietuši no vardarbības. Katru gadu arī tiek apmācīti speciālisti darbam ar no vardarbības cietušajiem bērniem. Speciālistu apmācība organizēta, lai no katra republikas rajona noteikts šajā darbā strādājošs speciālistu skaits apgūtu nepieciešamās zināšanas un prasmes. Rezultātā katrā rajonā ir 2-4 speciālisti, kas speciāli apmācīti darbam ar bērniem, kas cietuši no vardarbības.

Bērna labāko interešu ievērošana institūcijās (3.panta 3.daļa)

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums pieņemts 2002.gada 31.oktobrī, stājies spēkā 2003.gada 1.janvārī. Likumā noteikti sociālā darba, sociālās aprūpes, sociālās rehabilitācijas pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšanas un saņemšanas principi, to personu loks, kurām ir tiesības šos pakalpojumus un palīdzību saņemt, kā arī sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu samaksas un finansēšanas principi.

Pamatojoties uz Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā noteikto deleģējumu, ir izdoti Ministru kabineta noteikumi, kas nosaka Kārtību, kādā no psihoaktīvām vielām atkarīgie bērni saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus un prasības sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniedzējiem; prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem, tajā skaitā arī tiem sociālo pakalpojumu sniedzējiem, kas nodrošina sociālos pakalpojumus bērniem. Sociālo pakalpojumu sniegšanas kvalitātes kontrolei ir paredzēts izveidot Sociālo pakalpojumu kvalitātes inspekciju, kuras kompetencē ietilptu kontrolēt pakalpojuma kvalitātes atbilstību noteiktiem standartiem, kā arī izskatīt pakalpojumu saņēmēju sūdzības.

Ir izstrādāts likumprojekts „Pacientu tiesību likums”, kurš noteiks arī, nepilngadīgo pacientu tiesības.

Latvijas rajonu padomju izglītības pārvalžu bērnu tiesību aizsardzības speciālisti organizē seminārus skolu direktoriem un skolotājiem par Bērnu

tiesību konvencijas principu ievērošanu. Rajonu bērnu tiesību aizsardzības speciālistiem Īpašu uzdevumu ministra bērnu un ģimenes lietās sekretariāts organizē seminārus.

Īpašu uzdevumu ministra bērnu un ģimenes lietās sekretariāts sadarbojoties ar Cilvēktiesību biroju, kā arī Izglītības un zinātnes ministriju veic pārbaudes bērnu aprūpes institūcijās par bērnu tiesību ievērošanu.

C. Tiesības uz dzīvību un attīstību (6.pants);

Pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem uz 2003.gada 1.janvāri salīdzinājumā ar 2000.gada 31. marta datiem Latvijas iedzīvotāju skaits samazinājies par 1.93%. Savukārt bērnu (vecumā no 0 – 17 gadiem) skaits samazinājies par 10.18%.

	Dati uz 2002.gada 31.martu.	Dati uz 2003.gada 1.janvāri
Visi iedzīvotāji	2 377 383	2 331 480
Tai skaitā 0-17 gadu vecumā	540 661	485 576

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Ja 2000.gada 31.martā bērni sastādīja 22,7% no kopējā iedzīvotāju skaita, tad 2003.gada 1. janvārī bērnu skaits no iedzīvotāju kopskaita sastādīja 20,8%.

2003. gada sākumā 62,62% bērnu dzīvoja pilsētās, 37,38% bērnu dzīvoja laukos.

2002.gadā Latvijā dzīvi dzimuši ir 20 044 bērni. Salīdzinājumā ar 2001.gadu (piezimuši 19 664 bērni) dzīvi dzimušo bērnu skaits Latvijā ir palielinājies par 1.93%.

Salīdzinājumā ar 2001. gadu 2002.gadā ir samazinājies dzimušo bērnu skaits 19-gadīgām mātēm un mātēm vecuma grupā no 20 – 24 gadiem (skat.tab. Dzimušie pēc mātes vecuma).

Savukārt 2002. gadā salīdzinājumā ar 2001 gadu pieaudzis ir dzimušo bērnu skaits mātēm vecuma grupās no 25-29 gadiem (+243); 30-34 gadiem (+340) un vecuma grupā no 35 – 39 gadiem (+24).

Ņemot vērā to, ka dzimušo bērnu skaits ir pieaudzis, palielinoties dzimušo bērnu skaitam mātēm vecuma grupā no 25-39 gadiem, nedaudz ir pieaudzis vidējais mātes vecums – no 26,9 gadiem 2001.gadā līdz 27,1 gadam 2002.gadā. Savukārt fakts, ka dzimušo bērnu skaits ir turpinājies samazināties mātēm vecuma grupās no 13- 24 gadiem, ir skaidrojams ar sabiedrībā esošo vērtību maiņu – par ģimeni un bērniem svarīgākas vērtības ir kļuvušas materiāla labklājība, izglītības iegūšana, iekārtošanās darba tirgū. Bērnu uzturēšana, izglītošana ir ļoti dārga, bet valstī ir liels daudzums strādājošo ar zemiem ienākumiem un patreiz esošais valsts atbalsts ģimenēm ar bērniem nav pietiekošs. To apstiprina arī nedaudz pieaugušais vidējais vecums mātēm, kuras dzemdējušas pirmo bērnu 2001.gadā – 24,1 gads, 2002.gadā – 24,3 gadi.

2002.gadā Latvijā miruši 477 bērni vecumā no 0-19 gadiem. Lai arī mirušo bērnu skaits salīdzinājumā ar 2001. gadu (507) ir samazinājies, apskatot bērnu nāves cēloņu iedalījumu procentuāli, atklājas, ka par 2,35% ir pieaudzis no ārējiem nāves cēloņiem mirušo bērnu skaits. Īpaši – par 4,4% - pieaudzis to bērnu skaits, kuru nāves cēlonis ir bijusi noslīkšana (skat.tab. Mirušo skaits pa nāves cēloņiem dažādās vecuma grupās).

Tāpat 2002.gadā salīdzinājumā ar 2001.gadu par 0,9% ir pieaudzis to bērnu skaits, kas miruši no dūmu, uguns un liesmu iedarbes. Tas, ka pieaug bērnu skaits, kuru nāves cēlonis ir noslīkšana, nosmakšana dūmos vai sadegšana, liecina par pieaugošo tendenci –bērnu atstāšanu bez uzraudzības un vecāku vai aizbildņu bezatbildību. Savukārt ugunsnelaimēs bojā gājušo bērnu skaits atspoguļo smagos dzīves apstākļus nepiemērotos mājokļos, kādos jādzīvo daudzām ģimenēm ar bērniem. Tieši uzsākoties apkures sezonai pieaug uguns negadījumos cietušo un bojā gājušo bērnu skaits.

Mirušo skaits pa nāves cēloņiem dažādās vecuma grupās

	Tai skaitā							
	0-4				5-14			
	1999	2000	2001	2002	1999	2000	2001	2002
Mirušo skaits	267	248	265	251	59	114	93	92
tai skaitā:								
no audzējiem	6	3	8	7	9	25	11	12
no nervu sistēmu slimībām	6	4	8	10	3	6	12	5
no elpošanas sistēmas slimībām	8	3	9	5	1	3	1	2
no ārējiem nāves cēloņiem	34	32	35	43	41	64	57	60
no tiem transporta nelaimes								
gadījumos	2	3	6	12	13	19	17	15
noslīkšana	12	13	6	9	14	23	22	24
pakļaušana dūmu, uguns un liesmu								
iedarbei	3	5	6	3	5	7	3	6
vardarbība	3	5	5	4	3	1	2	2

(turpinājums)

	Tai skaitā				Kopā No 0- 19			
	15-19							
	1999	2000	2001	2002	1999	2000	2001	2002
Mirušo skaits	158	145	149	134	484	507	507	477
tai skaitā:								
no audzējiem	13	5	9	11	28	33	28	30
no nervu sistēmu slimībām	2	4	3	2	11	14	23	17
no elpošanas sistēmas slimībām	5	2	3	2	14	8	13	9
no ārējiem nāves cēloņiem	109	121	115	103	184	217	207	206
no tiem transporta nelaimes					62	73		
gadījumos	47	51	45	30			68	47
noslīkšana	17	8	16	20	43	44	34	53
pakļaušana dūmu, uguns un					10	12		
liesmu iedarbei	2	-	-	2			9	11
vardarbība	4	11	11	9	10	17	18	15

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

D. Bērna viedokļa ievērošana(12.pants);

Pēdējo gadu laikā vērojamas izmaiņas bērna viedokļa ievērošanā un uzklauššanā pašvaldību un valsts līmenī.

Atbilstoši Komitejas 19.un 20. rekomendācijai:

19. Komiteja ar bažām atzīmē, ka attiecīgo nevalstisko organizāciju un pilsoniskās sabiedrības kopumā iesaistīšanās uz bērniem attiecināmo politiku un programmu izstrādē un ieviešanā nav sistemātiska.

20. Komiteja uzsver pilsoniskās sabiedrības un nevalstisko organizāciju kā Konvencijas noteikumu ieviešanas partneru nozīmīgo lomu, un rekomendē dalībvalstij izvērtēt metodisku pieeju, kā iesaistīt pilsonisko sabiedrību, it īpaši bērnu asociācijas un aizstāvības grupas visās Konvencijas ieviešanas stadijās, tai skaitā arī politikas izstrādē.

2003.gada 4.un 5. maijā norisinājās 2.Latvijas bērnu forums, kurā tika apspriestas Pamatnostādnes „Bērniem piemērota Latvija” 2.Latvijas bērnu forumā tika pieņemta rezolūcija, kura aicina pieaugušos dot bērniem iespējas brīvi izteikties, piedalīties diskusijās, pierādīt sevi un izlemt pašiem svarīgus jautājumus, izglītoties, attīstīties un darboties kopā; sniegt palīdzību, lai nodrošinātu bērnu attīstību drošā vidē, kur viņi varētu augt fiziski veseli, garīgi pilnvērtīgi, emocionāli droši, sociāli kompetenti un mācīties spējīgi, lai nodrošinātu bērniem pilnvērtīgu dzīvi un veicinātu bērnu un jauniešu iniciatīvu īstenošanu.

Valsts programmā bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanai 2003.gadam un arī Valsts programmā bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanai 2004. gadam tika iekļauti pasākumi, kas veicina bērnu iesaistīšanos sava stāvokļa uzlabošanā un iesaistīšanos sev svarīgu lēmumu pieņemšanā. Tika veicināta bērnu līdzdalība politikas veidošanā:

- rajonu (pilsētu) bērnu konferenču un 2.Latvijas Bērnu foruma organizēšana, kā rezultātā ir noorganizētas 28 konferences, noorganizēts 2.Latvijas bērnu forums, Nacionālais plāns „Bērniem piemērota Latvija” apspriests ar bērniem, nodrošināta bērnu līdzdalība pašvaldību un valsts politikas veidošanā;

- aktuālāko bērnu projektu finansējums, kā rezultātā tika realizēti 10 bērnu projekti, veidojot bērniem piemērotu pašvaldību, bērni ietekmēja bērnu stāvokļa uzlabošanu 10 pašvaldībās, tika stiprināta bērnu uzticēšanās politiķiem un valsts pārvaldes institūcijām.

Lielākā daļā Latvijas izglītības iestāžu darbojas skolēnu pašpārvaldes, kas organizē informatīvus, izklaidējošus pasākumus, piedalās skolas vadības un vecāku sanāsmēs, pārstāvot tajās skolēnu intereses.

Pie atsevišķu rajonu padomēm ir izveidotas bērnu padomes, kurās iesaistās aktīvākie bērni no visa rajona, bērni izsaka savu viedokli par

jautājumiem, kas skar pilsētu labiekārtošanu, brīvā laika pavadīšanas attīstību pašvaldībā, drošības un citiem jautājumiem.

Īpašu uzdevumu ministrs bērnu un ģimenes lietās ir sasaucis Bērnu padomi, kurai ir konsultatīva funkcija. Ministrs un Sekretariāta darbinieki reizi ceturksnī tiek ar bērniem, kas pārstāv dažādas Latvijas bērnu organizācijas un pārrunā jaunumus bērnu tiesību aizsardzības politikā, kā arī nodod padomei apspriešanai politisko dokumentu projektus, kuros ir skarti bērnu tiesību aizsardzības jautājumi.

Atbilstoši Komitejas 17. un 18. rekomendācijai:

17. Atzīmējot dalībvalsts centienus izplatīt informāciju par Konvenciju, Komiteja ir nobažījusies par to, ka Konvencijas principi un noteikumi netiek izplatīti visos sabiedrības līmeņos, un īpaši lauku apvidos.

18. Komiteja rekomendē dalībvalstij izstrādāt radošākas metodes Konvencijas veicināšanai, tai skaitā izmantot audiovizuālos līdzekļus, tādus kā bilžu grāmatas un plakāti. Komiteja arī rekomendē adekvātu un sistemātisku apmācību un/vai jautājuma apzināšanas padziļināšanu profesionālajām grupām, kas strādā ar bērniem vai darbojas to labā, tādām kā tiesneši, juristi, tiesībsargājošo iestāžu darbinieki, skolotāji, skolu administrācija un veselības aprūpes personāls. Dalībvalsts tiek mudināta pilnībā integrēt Konvenciju mācību programmās visos izglītības līmeņos.

Tiesnešu apmācības centrs informē, ka Tiesnešu mācību centrā ir veikta rajonu (pilsētu) tiesu, apgabaltiesu un arī vairāku LR Augstākās tiesas tiesnešu apmācība par bērnu tiesībām gan civiltiesiskā, gan krimināltiesiskā aspektā. Apmācība par bērnu civilajām tiesībām ir notikusi gan regulāro kursu ietvaros, kurus obligātā kārtā apmeklē visi rajonu (pilsētu) un apgabaltiesu tiesneši, gan vairākos tematiskos semināros, kuru apmeklējums ir brīvprātīgs.

Obligātajosursos tiek lasītas lekcijas ģimenes tiesībās – par bērna dzīvesvietas un uzturlīdzekļu noteikšanu, aizbildnības un aizgādības problēmām.

Tematiskajā seminārā “Bērnu tiesības”, kas notika 2002.gada 30.-31.oktobrī un 13.-14.novembrī tika apskatīti sekojoši jautājumi:

- 1. 1989.gada 20.novembra bērna tiesību konvencija (lektors M.Mits);*
- 2. Vecāku varas pārtraukšana, vecāku varas izbeigšanas lietas ierosināšana tiesā, pierādīšanas līdzekļi (lektori – tiesnese V.Avotiņa un prokurore A.Krasta);*
- 3. Problēmas civillietās, kas saistītas ar bērnu tiesību aizsardzību (adopcija, bērnu dzīves vietas noteikšana u.c.) (lektors – AT senators I.Fridrihsons);*
- 4. Adopcijas apstiprināšana un atcelšana (lektors – tiesnese Dz.Zvaigznekalna);*

5. *Bāriņtiesas kompetence bērnu tiesību aizsardzībā (lektors- bāriņtiesas priekšsēdētāja S.Odziņa);*
6. *Bērnu un pusaudžu rīcības motivācijas veidošanās mehānismi (lektors – dr. I.Kudrjavcevs).*

Šajā seminārā piedalījās aptuveni 60 tiesnešu.

2003.gada februārī notika 4 semināri “Grozījumi Civillikumā un Civilprocesa likumā”, kuros tika apskatīti Civillikuma ģimenes tiesību daļā veiktie grozījumi, kas lielā mērā attiecināmi arī uz bērnu tiesībām. Seminārā kā lektori uzstājās Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas priekšsēdētājs G.Aigars un bijusī Saeimas Juridiskā biroja vadītāja G.Višņakova. Šajos semināros kopumā piedalījās 205 tiesneši.

Attiecībā uz bērnu tiesību aizsardzību krimināltiesiskā aspektā, 2002.gada 27.-28.februārī LTMC sadarbībā ar Kanādas starptautiskās attīstības aģentūru un Kanādas Universitāšu un koledžu asociāciju rīkoja semināru “Alternatīvie soda veidi nepilngadīgajiem”. Šajā seminārā tika prezentēta Kanādas politika un programmas nepilngadīgo likumpārkāpēju jautājumos, analizēta Latvijas stratēģija attiecībā uz nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem, notika iepazīstināšanas ar profilakses programmām un probācijas sistēmas koncepciju.

Balstoties uz tiesnešu vidū veiktajām aptaujām, tiesneši apmācību bērnu tiesību jomā neuzskata par pietiekamu un vēlētos vairāk lekciju par kriminālo tiesvedību nepilngadīgo lietās un par bērnu un pusaudžu psiholoģiju.

Valsts policijā ir izveidots Nepilngadīgo lietu inspektoru dienests un var uzskatīt, ka tā darbinieki ir speciāli sagatavoti darbam ar bērniem. Lai paaugstinātu šo darbinieku kvalifikāciju, regulāri tiek rīkoti apmācību kursi un semināri.

Tā 2003.gadā no 13.februāra līdz 15.februārim un no 20.februāra līdz 22.februārim Latvijas Policijas akadēmijā notika Nepilngadīgo lietu inspektoru dienesta darbinieku semināri.

Lai veiksmīgi noritētu preventijas pasākumi tika veikta apmācība preventijas pasākumu organizēšanā, projektu izstrādāšanā, saskarsmes mākslā. 2003.gada 04. - 07.martā Valsts policijas darbiniekiem notika tematiskās mācības (vardarbība pret bērniem, vardarbība pret sievietēm), 08. - 25.maija – riska grupas nepilngadīgajiem, 25. - 28.maijā – vardarbība pret bērniem.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 64.panta prasībām, katru gadu Iekšlietu ministrija izstrādā „Bērnu noziedzības novēršanas un bērnu aizsardzības pret noziedzīgo nodarījumu programmu”, kurā tiek paredzēta apmācība policijas darbiniekiem darbam ar bērniem. Tā šī gada sešos mēnešos notika apmācības Kārtības policijas darbiniekiem, par sekojošām tēmām:

1. *likuma „Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem”, pielietošanu ikdienā;*
2. *komandas veidošanas principi nepilngadīgo profilakses jomā, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 58.panta ietvaros;*

3. profilaktiskais darbs ar nepilngadīgajiem, kuri ir iesaistīti ekstrēmiski noskaņoto politisko organizāciju darbībā.

Valsts programmas seksuālās vardarbības pret bērniem novēršanai 2000 – 2004 gadam ietvaros ir paredzēti un daļēji jau notikuši apmācību semināri policijas darbiniekiem, darbā ar bērniem, kuri cietuši no seksuālās vardarbības.

Katru gadu dažādu Valsts programmu ietvaros tiek papildus izglītoti apmēram 70 – 75 policijas darbinieki, Valsts policijas rīkotajos semināros piedalās apmēram 120 darbinieki.

Profesionālās izglītības un tālākizglītības departaments, Profesionālās izglītības centrs un Valsts Jaunatnes iniciatīvu centrs regulāri organizē dažādus apmācību seminārus un kursus par bērnu tiesību jautājumiem profesionālās izglītības iestādēs. Semināru dalībniekiem ir pieeja pie metodiskajiem materiāliem, kuri sekmē audzināšanas mērķu un uzdevumu īstenošanu, semināros tiek pieaicināti lektori, kā arī strādāts darba grupās.

Semināri tiek organizēti profesionālās izglītības skolu administrācijai, direktoriem direktoru vietniekiem audzināšanas darbā un direktoru vietniekiem mācību darbā, katrai mērķgrupai, ne retāk kā divas reizes gadā.

Katrā profesionālās izglītības iestādē liela uzmanība tiek pievērsta, lai informācija ir pieejama arī vecākiem, ģimenei, aizbildņiem un citiem aprūpētājiem. Profesionālās izglītības iestāžu direktori ikgadējā darba plānā ir iekļāvuši pasākumus pedagoģu un grupu audzinātāju izglītošanai.

Valsts jaunatnes iniciatīvu centrs sadarbībā ar Profesionālās izglītības iestāžu direktoru vietnieku audzināšanas darbā konsultatīvo padomi strādā pie projekta “Grupas audzinātāja rokasgrāmata”, kurā tiek izstrādātas grupas audzinātāja programmas profesionālās izglītības iestādes 1.-4.kursa audzēkņiem.

Semināru un kursu mērķis ir profesionālās izglītības iestāžu audzēkņos sekmēt tolerantas un motivētas personības veidošanos, attīstīt prasmes adaptēties mainīgajā sociālajā vidē, sekmēt audzēkņu pašapziņas un pašnovērtējuma attīstību, “es – tēla” pilnveidošanos, audzēkņu interesi par norisēm Latvijas un pasaules attīstībā, pilnveidojot prasmi analizēt cilvēku jūtas, attiecības un rīcību, kā arī sekmēt atbildību par savas dzīves un karjeras veidošanu un izpratni par ģimeni kā nozīmīgu izvēli cilvēka dzīvē.

Viens no pamatprincipiem ir fiziski un garīgi veselas un stipras, intelektuāli un sociāli, tikumiski un emocionāli attīstītas personības veidošana (brīvas, patstāvīgas un atbildīgas personības sekmēšana).

V. Pilsoniskās tiesības un brīvības

A. Vārds un pilsonība(7.pants);

Atbilstoši Komitejas 25.rekomendācijai:

25. Komiteja ir dziļi nobažījies par to, ka, lai gan visiem bērniem, kas dzimuši Latvijā pēc 1991.gada, saskaņā ar 1998.gada Pilsonības likuma grozījumiem automātiski ir tiesības uz pilsonību Joprojām ir liela daļa bērnu, kam

nav Latvijas pilsonības. Tā arī izsaka savas bažas par lēno Latvijas nepilsoņu naturalizācijas tempu kopumā.

Pilsonības likums paredz pēc 1991.gada 21.augusta dzimušu bezvalstnieku un nepilsoņu bērnu atzīšanu par Latvijas pilsoņiem. Iesniegumu par bērna atzīšanu par Latvijas pilsoni saskaņā ar Pilsonības likumu ir tiesīgi iesniegt bērna vecāki un adoptētāji. Laikā no 1999.gada 1.janvāra līdz 2003.gada 30.jūnijam Pilsonības likuma 3¹.panta kārtībā par Latvijas pilsoņiem ir atzīti 1121 bērni, kā arī kopā ar vecākiem Latvijas pilsonībā naturalizācijas kārtībā ir uzņemti 3375 pēc 1991.gada 21.augusta dzimušie bezvalstnieku un nepilsoņu bērni, kas ir 21 % no šīs grupas bērnu skaita. Pēc Latvijas Republikas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes sniegtajām ziņām uz 2003.gada 1.aprīli pavisam Latvijā bija 17 006 pēc 1991.gada 21.augusta dzimušo bezvalstnieku un nepilsoņu bērnu, kuriem nav Latvijas pilsonības.

Latvijā ir atsevišķas mazskaitlīgas bērnu grupas, kurām tiek liegta iespēja tikt atzītiem par Latvijas pilsoņiem Pilsonības likuma nepilnību dēļ. Īpašu uzdevumu ministra bērnu un ģimenes lietās sekretariātā tika izveidota darba grupa, kurai tika uzdots sagatavot Pilsonības likuma grozījumus, lai atvieglotu un sekmētu Latvijas pilsonības iegūšanu nepilngadīgajām personām, t.sk., pēc 1991.gada 21.augusta dzimušiem bezvalstnieku un nepilsoņu bērniem. 2003.gada 23.oktobrī likumprojekts „Grozījumi Pilsonības likumā” izsludināts Valsts sekretāru sanāksmē.

Naturalizācijas pārvalde regulāri sadarbojas ar izglītības iestādēm, tajā skaitā, ar pirmskolas izglītības iestādēm, organizējot gan informatīvās dienas, gan “Pilsonības dienas”, kā arī skolēnu konkursu “Ceļā uz pilsonisko sabiedrību”, kas notiek visas valsts mērogā. Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts sadarbībā ar Naturalizācijas pārvaldi plāno informēt nepilsoņu un bezvalstnieku ģimenes, kurām ir pēc 1991.gada 21.augusta dzimušie bērni, par viņu bērnu tiesībām iegūt Latvijas pilsonību. Savukārt Naturalizācijas pārvalde ir ieplānojusi pilnveidot sadarbību ar dzimtsarakstu nodaļām, lai jaunpiedzimušo bērnu vecāki saņemtu vispusīgu informāciju par bērna tiesībām uz Latvijas pilsonību.

No 1995.gada 1.februāra līdz 2003.gada jūlijam nepilngadīgo nepilsoņu skaits ir samazinājies par vairāk nekā 240 000, tomēr kopumā nepilsoņu skaits vēl ir liels, tāpēc Naturalizācijas pārvalde veic dažādus pasākumus, kas vērsti uz nepilsoņu skaita samazināšanu. Kā svarīgākais darbs tiek uzskatīts dialoga ar sabiedrību veidošana un tās informēšana.

Atbilstoši Komitejas 26.rekomendācijai:

26. Ievērojot Konvencijas 7.pantu, Komiteja pievienojās Rasu diskriminācijas komitejas rekomendācijai racionalizēt naturalizācijas procesu visiem, kas piesakās pilsonības iegūšanai (A/54/18, 404.paragrāfs), un it īpašu

tā mudina dalībvalsti sniegt vairāk informāciju un atbalstu bērnu nepilsoņu vecākiem, lai tie varētu pieteikties pilsonības iegūšanai savu bērnu vārdā.

No 1995.gada 1.februāra līdz 2003.gada jūlijam nepilngadīgo nepilsoņu skaits ir samazinājies par vairāk nekā 240 000, tomēr kopumā nepilsoņu skaits vēl ir liels, tāpēc Naturalizācijas pārvalde nepārtraukti veic dažādus pasākumus, kas vērsti uz nepilsoņu skaita samazināšanu. Kā svarīgāko uzskatām dialogu ar sabiedrību un tās informēšanu. Naturalizācijas pārvalde savas darbības laikā no 1995.gada ir izstrādājusi 55 sabiedrības informēšanas projektus, no kuriem 38 ir īstenoti ar ārvalstu finansiālo atbalstu. Lielākie no tiem - ES Phare programmas projekts "Sabiedrības integrācija ar informēšanas un izglītošanas palīdzību", "Sabiedrības informēšanas un izpratnes veicināšanas par pilsonības jautājumiem kampaņa" (reklāma televīzijā, radio un presē, informatīvās teltis, bezmaksas telefons, *interneta* mājas lapa krievu valodā www.pilsoniba.lv, informatīvā brošūra ar tiešā pasta starpniecību 100 000 personām), pilsonības dienas, izpētes projekti "Ceļā uz pilsonisku sabiedrību" (1997. un 2001.gads) un "Reģionālo aspektu nozīme pilsonības jautājumu risināšanā" u.c.

Latvijas Republikas Saeima 2003.gadā ir piešķirusi Naturalizācijas pārvaldei LVL 50 000 latviešu valodas prasmes pilnveidošanas kursu organizēšanai personām, kuras vēlas iegūt Latvijas pilsonību naturalizācijas kārtībā. Ir paredzēts, ka 2003.gadā 850 personām tiks dotas bezmaksas apmācības iespējas latviešu valodasursos iepriekšminētā finansējuma ietvaros. Ārvalstu vēstniecības (ASV, Lielbritānija, Norvēģija, Zviedrija) kopš 1999.gada ir finansējušas latviešu valodas apmācības kursus LVL 220000 apmērā. ASV, Norvēģijas un Zviedrijas vēstniecības ir izrādījušas interesi turpināt šī projekta īstenošanu un plāno piešķirt finansējumu šā gada otrajā pusē un 2004.gadā.

2003.gadā ir iecerēts realizēt projektus, kuri saistīti ar

- pilsonības prestiža un patriotiskās audzināšanas līmeņa paaugstināšanu izglītības iestādēs pedagogu un audzēkņu, kā arī viņu vecāku vidū;
- informatīvo materiālu par pilsonības iegūšanas iespējām izdošanu un izplatīšanu;
- pašvaldību aktīvu iesaistīšanu nepilsoņu problēmu risināšanā.

Informatīvās kampaņas ietvaros tiks paplašināts informācijas apjoms reģionālajos laikrakstos par Latvijas pilsonības iegūšanas iespējām. Šogad tiek plānots izdot jaunu informatīvo bukletu par Latvijas pilsonību, informēt sabiedrību par Latvijas pilsoņu un nepilsoņu (trešo valstu pilsoņu) tiesībām, Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā, organizēt skolēnu konkursu par Latvijas pilsonības iegūšanas jautājumiem, turpināt uzturēt bezmaksas tālruņa līniju. Pozitīva rezultāta sasniegšanai arī turpmāk būs nepieciešami valsts finansēti projekti nepilsoņu informēšanai, t.sk., ar tiešā pasta starpniecību.

B. Identitātes saglabāšana (8.pants);

Republikas dzimtsarakstu nodaļas gādā par pilnīgu un savlaicīgu visu Latvijā dzimušo bērnu reģistrāciju atbilstoši spēkā esošiem likumiem.

Latvijas dzimtsarakstu nodaļas sastādījušas dzimšanas reģistrus:

2001.gadā:	2002.gadā:	2003.gada 1.pusgadā:
19928	20192	10386

Republikā pieaug to bērnu skaits, kuru dzimšana reģistrēta, pamatojoties uz paternitātes atzīšanas iesniegumu vai tiesas spriedumu.

Civillikuma 154.panta kārtībā (paternitātes atzīšana vai noteikšana) republikā reģistrēti:

2001.gadā:	2002.gadā:	2003.gada 1.pusgadā:
5968m	6184	3101 bērni.

Grozījumi Civillikumā (2002.gada 12.decembra likuma redakcija) būtiski izmainīja bērnu izcelšanās noteikšanu – tie izslēdza zināmā mērā diskriminējošos terminus “laulībā” un “ārlaulībā” dzimis bērns.

Likumdevējs noteica jaunu kārtību paternitātes atzīšanai bērnam, kura tēvs jau sastāv citā laulībā. Tādējādi aizsargājot laulāto un šajā laulībā dzimušo bērnu tiesības.

Pamatojoties uz minētiem grozījumiem, kā arī, lai pilnveidotu esošos likumus, sagatavoti un iesniegti likumprojekta grozījumi likumā “Par civilstāvokļa aktiem”, kā arī tiek gatavoti grozījumi likumā “Par vārda, uzvārda un tautības ieraksta maiņu”, kas skars arī bērnu intereses. Vienlaikus tiks sagatavoti grozījumi instrukcijā “Par civilstāvokļa aktu reģistrāciju”, kas arī skars bērnu tiesības.

C. Vārda brīvība (13.pants);

D. Domas, apziņas un reliģijas brīvība (14.pants);

E. Sapulču un biedrošanās brīvība (15.pants);

F. Privātās dzīves aizsardzība (16.pants);

G. Tiesības iegūt informāciju (17.pants);

H. Tiesības netikt spīdzinātam (37.pants (a));

VI. Ģimeniskā vide un alternatīvā aprūpe

A. Vecāku izglītošana (5.pants);

Latvijas pilsētās tiek organizētas jauno vecāku skolas, kuru apmeklējums ir maksas pakalpojums. Tajās vecāki tiek iepazīstināti ar dažādiem bērnu kopšanas un audzināšanas veidiem. Vecāki tiek psiholoģiski sagatavoti gaidāmajām pārmaiņām un jaunajai situācijai kāda izveidosies ģimenē pēc bērnišķa piedzimšanas. Tiek organizētas arī atbalsts grupas vientuļajiem vecākiem.

Izglītības iestādēs regulāri tiek rīkotas vecāku sapulces, kurās skolas vadība un pedagogi atkarībā no konstatētajām problēmām un interesējošiem jautājumiem pieaicina psihologus, pašvaldības policistus, bērnu tiesību aizsardzības inspektoros,

sociālos darbiniekus.

Psihologi iepazīstina vecākus ar galvenajām konkrētā vecumā esošo bērnu psiholoģiskajām problēmām, riskiem un iespējām no tiem izvairīties. Ne visi vecāki izrāda interesi un piedalās vecāku sapulcēs – parasti tie ir vieni un tie paši vecāki, kas apmeklē vecāku sanāksmes.

2003.gadā stājies spēkā Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, kas nosaka, ka katra pašvaldība, kuras administratīvajā teritorijā iedzīvotāju skaits pārsniedz 3000, veido pašvaldības sociālo dienestu. Dienestu mērķis- nodrošināt sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšanu un pakalpojumu administrēšanu. Lielākajās Latvijas pilsētās šo centru sastāvā ir izveidotas ģimenes atbalsta nodaļas, kurās sociālie darbinieki strādā tieši ar konkrēto ģimeni kas nonākusi krīzes situācijā, kas pati vērsusies pēc palīdzības, vai par kurā notiekošiem bērnu tiesību pārkāpumiem ziņots atbildīgām institūcijām.

B. Vecāku atbildība (18.pants 1. un 2. daļa);

2002.gada 12.decembrī izdarīti grauzījumi Civillikumā. Civillikums nosaka abu vecāku pienākumu rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās. Kopā dzīvojoši vecāki aizgādību pār bērnu īsteno kopīgi. Ja starp vecākiem rodas domstarpības, to risināšanai vecākiem jāgriežas bāriņtiesā vai pagasttiesā.

C. Gadījumi, kad bērns tiek šķirts no vecākiem (9.pants);

D. Ģimenes apvienošanās (10.pants);

E. Bērnu nelikumīga pārvietošana, neatgriešanās no ārzemēm (11.pants);

F. Bērna uzturēšana (27.pants)

G. Bērni, kuri ievietoti ārpusģimenes aprūpes iestādēs (20.pants);

2002. gadā bērnu sociālās aprūpes iestāžu skaits bija nemainīgs. Seši bērnu bāreņu sociālās aprūpes centri, kuri tiek finansēti no valsts budžeta un kuros nepieciešamo aprūpi saņem bāreņi un bez vecāku gādības palikušie bērni līdz 2 gadu vecumam un bērni ar fiziskās un garīgās attīstības traucējumiem līdz 4 gadu vecumam, 49 bērnu nami – patversmes, kas tiek finansētas no pašvaldību budžetiem un kurās uzturas bērni bāreņi un bez vecāku gādības palikušie bērni no 2 gadu vecuma līdz 18 gadu vecumam. Kā arī 3 specializētie bērnu sociālās aprūpes centri, kur par valsts līdzekļiem tiek nodrošināta aprūpe bērniem invalīdiem ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem no 4 gadu vecuma līdz 18 gadu vecumam.

Kā liecina Centrālās statistikas pārvaldes dati, pēdējo gadu laikā bērnu skaits sociālās aprūpes iestādēs nav pieaudzis, bet bērnu skaits bērnu- bāreņu sociālās aprūpes centros un specializētajos bērnu sociālās aprūpes centros ir samazinājies.

Bērnu skaits sociālās aprūpes iestādēs

	1999	2001	2002
Bērnu – bāreņu sociālās aprūpes centros	719	672	631
Bērnu namos - patversmēs	2456	2478	2414
Specializētajos bērnu sociālās aprūpes centros	462	419	401
Kopā	3637	3569	3446

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Bērnu skaits bērnu bāreņu sociālās aprūpes centros samazinājies no 672 bērniem 2001.gadā uz 631 bērnu 2002. gadā. Jāatzīmē, ka 2002.gadā bērnu bāreņu aprūpes centros uzņemti 297 bērni, bet izstājušies 338.

Specializētajos bērnu sociālās aprūpes centros 2002. gadā uzturējās 401 bērns, kas ir tikai par 18 bērniem mazāk nekā 2001.gadā.

Bērnu namos – patversmēs 2002. gadā bija 2414 bērni, bet 2001. gadā to bija 2478. Kā liecina Labklājības ministrijas apkopotā informācija, valstī kopumā no bērnu aprūpes institūcijām 2002.gadā izstājušies 1018 bērni, no kuriem 350 atgriezušies ģimenēs, 149 - aizbildnībā un 7 - audzināšanā audžuģimenēs.

Galvenie iemesli, kas nosaka bērnu atrašanos sociālās aprūpes iestādēs, 2002. gadā ir bijusi vecāku varas pārtraukšana ar bāriņtiesas lēmumu, kā arī citi iemesli - sociālie apstākļi, pamesti bērni.

Bērnu atrašanās iemesli sociālās aprūpes iestādēs

	Bērnu – bāreņu sociālās aprūpes centri				Bērnu nami – patversmes				Specializētie bērnu sociālās aprūpes centri			
	1998	2000	2001	2002	1998	2000	2001	2002	1998	2000	2001	2002
Bērnu kopskaits	797	740	672	631	2386	2412	2478	2414	456	453	419	401
Bāreņi	2	8	5	6	115	195	196	214	-	-	3	1
Ar bāriņtiesas lēmumu pārtraukta vecāku vara	240	223	306	345	1329	1434	1522	1565	-	-	17	14
Ar tiesas spriedumu izbeigta vecāku vara	20	21	15	17	399	467	452	363	-	-	29	14
Citi ievietošanas iemesli	535	488	346	263	543	316	308	272	456	453	370	372

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Lai samazinātu lielo bērnu skaitu aprūpes institūcijās Īpašu uzdevumu ministra bērnu un ģimenes lietās sekretariāts ir uzsācis bērnu aprūpes iestādēs esošo bērnu personas lietu kontroli. Līdz šim darbinieki ir veikuši pārbaudes 19 bērnu aprūpes iestādēs un pārbaudījuši 1154 bērnu lietas. Vairākos gadījumos ir atklājies, ka daudzu gadu garumā nav veiktas nepieciešamās darbības bērnu atgriešanai ģimenē vai arī jaunas ģimenes nodrošināšanā bērnam. Veicot bērnu personas lietu pārbaudi, ir iespējams konstatēt, kā savus tiesību aktos noteiktos uzdevumus veic bāriņtiesas (pagasttiesas), ar kuru lēmumu bērns ievietots aprūpes iestādē, cik mērķtiecīgi ir strādājuši aprūpes iestādes sociālie darbinieki, kā savus pienākumus veikuši aprūpes iestāžu vadītāji.

Galvenās nepilnības un pārkāpumi, kas konstatēti pārbaudēs:

- Nav savlaicīgi nokārtota apgādnieka zaudējuma pensijas saņemšana bērniem, kuru viens vai abi vecāki miruši; dažos gadījumos konti kredītiestādēs atvērti ar novēlošanos, citos tie nav atvērti vispār, tādējādi bērniem radīts mantisks zaudējums.

- Vairākos gadījumos konstatēts, ka informācija par adoptējamajiem bērniem nav sniegta vai ir neprecīza, kā arī iesniegta ar novēlošanos Labklājības ministrijas Sociālās palīdzības departamentā vai Īpašu uzdevumu ministra bērnu un ģimenes lietās sekretariātā.

- Bērnu, kuri aprūpes iestādēs atrodas ilgstoši (no 1986.g. un 90.gadu sākuma), personas lietās nav informācijas par vecāku pašreizējo atrašanās vietu (var būt gadījumi, kad vecāks miris, bērnam pienākas apgādnieka zaudējuma pensija).

- Bērnu personas lietās nav sakārtoti dokumenti atbilstoši lietvedības noteikumiem.

- Ne visas bāriņtiesas (pagasttiesas) apseko bāreņus un bez vecāku gādības palikušos bērnus audzināšanas iestādēs Ministru kabineta noteikumu Nr.80 "Bāriņtiesu un pagasttiesu darbības noteikumi" 95.punkta noteiktajā kārtībā.

- Pēc bērna ievietošanas ārpusģimenes aprūpes iestādē bāriņtiesas (pagasttiesas) neveic Civillikuma 203.panta 3.daļā noteiktās darbības: netiek atjaunotas vecākiem aprūpes tiesības vai arī netiek risināts jautājums par aizgādības tiesību atņemšanas ierosināšanu tiesā.

H. Adopcija (21.pants);

Latvijā 2003.gadā ir veikti grozījumi tiesību aktos, lai adopcijas procesu sakārtotu atbilstoši starptautiskajās normās noteiktajām prasībām un mazinātu procesā iesaistīto institūciju skaitu, tādējādi, vienkāršojot un paātrinot adopcijas procedūru.

Patlaban adopcijas tiesiskos pamatus Latvijā nosaka 1989.gada ANO konvencija Par bērna tiesībām, 1967.gada Eiropas konvencija par bērnu adopciju, 1993.gada Hāgas konvencija par bērnu aizsardzību un sadarbību starpvalstu adopcijas jautājumos, Civillikums (162.-176. panti), likums "Par bāriņtiesām un pagasttiesām" un Bērnu tiesību aizsardzības likums, bet adopcijas procedūru reglamentē Civilprocesa likums (259.-263.panti), kā arī 2003. gada 11.marta Ministru kabineta noteikumi Nr.111 "Adopcijas kārtība".

Atbilstoši komitejas 33.un 34. rekomedācijai

33.Komiteja pauž savas bažas par faktu, ka pašreizējā likumdošana, kas regulē adopciju, ir novecojusi un negarantē iesaistītajam bērnam Konvencijā noteikto adekvātu aizsardzību. Tā kā adopcijas procedūra, īpaši adopcijas un ārvalstīm, ir sarežģīta un tā kā nav pieejama gandrīz nekāda audžuģimeņu

sistēma, tā atzīmē, ka ievērojams skaits bērnu ir spiesti ilgu laiku dzīvot bērnu namos un iestādēs.

Lai vienkāršotu adopcijas procesu un atšķirībā no iepriekšējā adopcijas procedūras regulējuma:

- LR tiesību aktos, kas regulē adopcijas procesu, ir iekļautas attiecīgas starptautiskās normas, tādējādi nodrošināt bērna tiesību un interešu ievērošanu;

- lielāka loma ir piešķirta bāriņtiesām, kas ir pilsētas vai novada pašvaldības izveidota aizbildnības iestāde;

- Labklājības ministrijas un Tieslietu ministrijas funkcijas adopcijas procesā ir pārņēmis Sekretariāts. Ārvalsts adopcijas gadījumā tieslietu ministrs paraksta Sekretariāta sagatavo sagatavoto un Īpašu uzdevumu ministra bērnu un ģimenes lietās iesniegto adopcijas atļaujas vai atteikuma projektu;

- Hāgas konvencijas ietvaros Sekretariāts ir uzsācis sadarbību ar centrālajām institūcijām, lai atrunātu sadarbības kārtību, atvieglojot ārvalstu adoptētājiem adopcijas procedūru Latvijā un attiecīgajā valstī;

- izveidots Adopcijas reģistrs, kurā veicama bez vecāku gādības palikušo bērnu un to personu uzskaitē, kuras vēlas adoptēt. Sekretariāts ir vienīgā institūcija, kas sniedz informāciju par adoptējamiem bērniem, kā arī izsniedz norīkojumu, lai adoptētāji varētu personīgi iepazīties ar bērnu un viņa dokumentiem.

- Lai adoptētājiem pirms viņi dodas uz bērnu ārpusģimenes iestādi (turpmāk tekstā – iestāde) varētu sniegt pēc iespējas plašāku informāciju, Sekretariāts ir izstrādājis jaunas bērna uzskaites veidlapas, kurā tiek iekļautas ziņas par bērna identitāti, vecākiem un tuvākiem radniekiem, ģimenes sociālais raksturojums, izraksts no bērna medicīniskajiem dokumentiem un citas ziņas. Minētajai veidlapai var tikt pievienota bērna fotogrāfija, ja iestādes direktors kā bērna aizbildņa pienākumu veicējs piekrīt, ka tā tiek rādīta adoptētājiem. Tādējādi adoptētājiem tiek sniegta plaša informācija, lai viņi pirms apmeklē iestādi varētu izlemt, vai turpināt adopcijas procesu.

- Patlaban ir tikai viens kritērijs, kas nosaka, vai bērna adopcija uz ārvalstīm ir pieļaujama. - ja Latvijā nav iespējams nodrošināt bērna audzināšanu un aprūpi ģimenē un bāriņtiesa (pagasttiesa) (turpmāk tekstā – bāriņtiesa) par to pieņēmusi attiecīgu lēmumu. Par visiem reģistrā iekļautajiem bērniem Sekretariāts ir nosūtījis lūgumus attiecīgajām bāriņtiesām izvērtēt iespēju bērnam nodrošināt ģimenisku vidi Latvijā, vai pieņemt lēmumu par ārvalstu adopciju.

Noteikumu 25. un 50.punkts paredz, ka, ja ārvalsts adoptētājs ņem bērnu aprūpē, bāriņtiesa, ar kuras lēmumu bērns ievietots audzināšanas iestādē, pamatojoties uz sekretariāta norīkojumu, nekavējoties lemj par bērna aprūpes kārtību un pagaidu uzturēšanās vietu Latvijā. Bērnu adoptētāja aprūpē var nodot uz laiku līdz sešiem mēnešiem. Izvērtējot līdzšinējo praksi aprūpes termiņš ilgst

no pāris dienām līdz divām nedēļām. Minētajā laikā bāriņtiesa regulāri apseko adoptētājus un lemj, vai pēc adopcijas izveidosies patiesas vecāku un bērnu attiecības.

Tāpat Sekretariāts ir uzsācis bērnu ārpusģimenes iestāžu pārbaudes, izskatot visu bērnu personas lietas, lai konstatētu, vai iesaistītās institūcijas ir darbojušās bērna interesēs, pieņemot attiecīgus lēmumus.

Sekretariāts ir uzsācis sarunas ar Tieslietu ministriju, kurai saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 64.¹pantu ir jānodrošina tādu tiesu darba organizāciju, lai lietas, kas saistītas ar bērna tiesību un interešu aizsardzību, tiktu izskatītas ārpus kārtas. Patlaban šīs lietas bieži izskatīšanai tiek nozīmētas rindas kārtībā kopā ar citām civillietām.

Izstrādātie grozījumi Civilprocesa likuma 261.pantā paredz, ka lieta par adopcijas apstiprināšanu tiesā izskatāma, piedaloties vismaz vienam adoptētājam personiski un prokuroram. Patlaban Sekretariāts izvērtē iespēju izstrādāt grozījumus minētajā likumā, paredzot, ka tiesas spriedums par adopcijas apstiprināšanu tiesā stājas spēkā nevis 20 dienu laikā pēc tā pasludināšanas, bet 7 dienu laikā.

Vienlaicīgi, veicinot vietējo adopciju, Sekretariāts ir izstrādājis grozījumus 4 normatīvajos aktos – Valsts sociālo pabalstu likumā, Darba likumā, likumā „Par valsts sociālo apdrošināšanu”, likumā „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu”, - paredzot, ka pirms adopcijas apstiprināšanas tiesā adoptētājam ir tiesības uz bērna aprūpes atvaļinājumu, kura laikā tiek maksāts pabalsts Ls 35.00/mēnesī, savukārt pēc adopcijas apstiprināšanas tiesā adoptētājam ir tiesības saņemt vienreizēju adopcijas pabalstu Ls 1000.00 apmērā.

Adoptētie bērni	1998	1999	2000	2001	2002
Latvijā	55	49	39	46	30
Uz ārvalstīm	202	152	63	110	130
Kopā	257	201	102	156	160

Adoptējamo bērnu vecums	Uz 2003.gada 15.oktobri datu bāzē ir ziņas par adoptējamiem bērniem	Bērni, kurus var adoptēt uz ārvalstīm (t.sk. smagi slimie bērni):	Ārvalstu adoptētāji, kuri vēlas adoptēt – kopā:
	2003	2003	2003
Līdz 1 gadam	40	10	64
No 1 līdz 2 gadiem	31	11	100
No 2 līdz 3 gadiem	43	16	104
No 3 līdz 6 gadiem	84	24	72
No 6 līdz 10 gadiem	87	14	9
No 10 līdz 18 gadiem	415	51	7
	700	126	356

Tieslietu ministram sagatavoti adopcijas atļauju projekti 40 bērnu adopcijai uz ārvalstīm.

34.Ievērojot Konvencijas 21.pantu un citus attiecīgos noteikumus, Komiteja mudina dalībvalsti pieņemt jaunu likumdošanu attiecībā uz adopciju, lai vienkāršotu un paātrinātu adopcijas procedūru. Tāpat tā rekomendē dalībvalstij veikt pasākumus, lai veicinātu audžuģimeņu aprūpes sistēmas radīšanu ar pietiekamu finansiālo atbalstu. Tā arī mudina dalībvalsti turpināt 1993.gada Hāgas konvencijas Par bērnu aizsardzību un sadarbību attiecībā uz starpvalstu adopciju ratifikācijas procesu.

Pašreiz audžuģimeņu statusu Latvijā nosaka Bērnu tiesību aizsardzības likuma 36.pants, likuma „Par bāriņtiesām un pagasttiesām” 13.pants un Ministru kabineta 1997.gada 10.jūnija noteikumi Nr.211 „Noteikumi par audžuģimenēm”. Saskaņā ar minēto noteikumu 2.punktu audžuģimene ir ģimene, kas nodrošina bērnam, kuram uz laiku vai pastāvīgi atņemta viņa ģimeniskā vide vai kura interesēs nav pieļaujama palikšana savā ģimenē, īpašu valsts palīdzību un aizsardzību līdz brīdim, kamēr bērns var atgriezties savā ģimenē vai, ja tas nav iespējams, tiek adoptēts, viņam nodibināta aizbildnība vai

bērns ievietots bērnu aprūpes un audzināšanas iestādē.

Audžuģimeņu institūts Latvijā darbojas jau vairākus gadus, tomēr tā darbība nav īpaši pilnveidojusies un attīstījusies. Ja 2001. gadā audžuģimenēs nodoto bērnu skaits bija 27, tad 2002. gada laikā audžuģimenēs nodoti 13 bērni.

Iespējams, ka audžuģimeņu un aizbildņu funkciju daļējā pārklāšanās un atšķirīgais finansēšanas avots neveicina audžuģimeņu attīstību. Audžuģimenes tiek finansētas no pašvaldību budžeta līdzekļiem, savukārt atlīdzība par aizbildņu pienākumu pildīšanu un uzturāda tiek finansēta no valsts budžeta līdzekļiem.

Lai veicinātu audžuģimeņu institūta attīstību, Īpašu uzdevumu ministra bērnu un ģimenes lietu sekretariātā ir izstrādāta „Audžuģimeņu koncepcija”.

Koncepcijas mērķis ir radīt priekšnoteikumus audžuģimeņu kustības attīstībai Latvijā, tādējādi sekmējot ārpusģimenes aprūpes iestādēs esošo bērnu skaita samazināšanos.

Atkarībā no valsts finansiālajām iespējām, koncepcijā tika paredzēti trīs varianti audžuģimeņu atbalstam – īstenojot tikai informatīvus, metodiskus, organizatoriskus uzlabojumus vai arī finansiālus uzlabojumus un audžuģimeņu funkcionālas izmaiņas.

Ministru kabineta komitejā 2003.gada 24.novembrī tika atbalstīts koncepcijas otrais variants, kas paredz organizatoriskus uzlabojumus audžuģimeņu funkcionēšanas jomā un informatīvā, metodiskā atbalsta palielināšanu, kā arī audžuģimeņu finansiālā stāvokļa uzlabošanu- palielinot atlīdzību par audžuģimenes pienākumu veikšanu.

Šis variants varētu pozitīvi stimulēt audžuģimeņu kustības attīstību, jo uzlabotu iedzīvotāju finansiālās iespējas kļūt par audžuģimeni, taču bērnu ārpusģimenes alternatīvā aprūpe kopumā netiks sakārtota no funkcionālā viedokļa- arī turpmāk pastāvēs divas no funkciju viedokļa līdzīgas alternatīvās aprūpes formas: aizbildnība un audžuģimenes, kas viesīs neskaidrības un nepilnības aprūpes formas izvēlē.

Analizējot alternatīvās aprūpes formas kopumā un to funkcionēšanas efektivitāti valstī, var secināt, ka gan adopcijas procesa, gan audžuģimeņu kustībā pēdējā gada laikā uzsāktās izmaiņas ir ārkārtīgi nepieciešamas un būtiskas, jo nepamatoti daudz bērnu atrodas institucionālajā aprūpē, kas nav bērna interesēs un neatbilst starptautiskajām bērnu tiesību aizsardzības normām.

Izvērtējot aizbildnības mehānismu, jāpiemin pētījums, analīze, ko veica Talsu bērnu un sieviešu krīžu centrs – 20 -25% no krīzes centrā nonākušiem bērniem ir no aizbildņu vai adoptētāju ģimenēm.

I. Aizbildnībā nodotu bērnu periodiska uzraudzība (25.pants);

J. Bērnu tirdzniecība, seksuālā izmantošana (19.pants), sociālā un psiholoģiskā rehabilitācija (39.pants);

Atbilstoši Komitejas 27. un 28. rekomendācijai

27. Atzīmējot to, ka 1998.gada likums par bērnu tiesību aizsardzību nepārprotami aizliedz miesas sodus, Komiteja izsaka savas bažas par vēl joprojām plaši izplatīto miesas sodu pielietošanu, it īpaši ģimenēs, skolās un citās iestādēs

28. Ievērojot Konvencijas 19.pantu un 28(2).pantu, Komiteja mudina dalībvalsti izstrādāt pasākumu 5, lai celtu apziņas līmeni par miesas sodu kaitīgajām sekām, un veicināt alternatīvu disciplīnas formas ģimenēs, kas tiktu piemērotas saskanīgi ar bērna pašcieņu un atbilstoši Konvencijai Tā tāpat rekomendē efektīvu miesas sodu aizlieguma piemērošanu skolās un citās iestādēs.

Izglītības un zinātnes ministrijas Izglītības valsts inspekcijā laika periodā no 2001.-2003.gadam saņemtas un izskatītas 50 sūdzības par vardarbību izglītības iestādēs. Izskatīšanas rezultātā apstiprinājās 33 no visām saņemtajām sūdzībām.

Personas sūdzējušās gan par emocionālu, gan fizisku vardarbību, kuru realizējuši galvenokārt skolotāji un skolēni. Maz ir gadījumu, kad vardarbību realizējuši izglītības iestādes administrācijas darbinieki.

2002.gadā tika konstatēti arī gadījumi, kad no vardarbības cieš institūcijās dzīvojošie bērni. 2002. gadā kriminālvajāšanai prokuratūrai tika nodota krimināllieta par vardarbību pret bērniem specializētajā bērnu sociālās aprūpes centrā „Veģi”. Līdz ar to 2002. gads iezīmējas ar pirmo, turklāt tik liela mēroga, krimināllietu, kurā pie atbildības par vardarbīgu izturēšanos pret bērniem tiek saukti bērnu sociālās aprūpes institūciju darbinieki.

Labklājības ministrija iepazinās ar sabiedriskās organizācijas „Glābiet bērnus” video un audio materiāliem, kas bija pievienoti kā lietišķie pierādījumi minētajā krimināllietā. Atbilstoši tiesas blakuslēmumā izteiktajam tiesneses atzinumam par šajos materiālos minēto personu atbilstību darbam bērnu aprūpes institūcijā, labklājības ministre 2003.gada 31.jūlijā izdeva rīkojumu Nr.100 „Par specializētā bērnu sociālās aprūpes centra „Veģi” darbinieku atbrīvošanu no darba”, kurā uzdots specializētā bērnu sociālās aprūpes centra „Veģi” direktoram līdz 2003.gada 4.augustam iesniegt tiesā prasību par 13 darbinieku atbrīvošanu no darba saskaņā ar Darba likuma 101.panta 5.daļu.

Labklājības ministrija izvērtējusi arī citus apstākļus, kuri traucēja laikus atbrīvot darbiniekus par vardarbības faktu pret bērniem un konstatēja, ka ne Latvijas Republikas Darba likumu kodekss, ne Darba likums neparedz tūlītēju darbinieka atbrīvošanu vai atstādināšanu no darba, ja tas veicis vardarbību pret bērnu.

Tā kā fakti par vardarbību pret bērnu vai citu aprūpes institūcijas klientu bieži vien tiek iegūti novēloti vai arī darba devējam trūkst pietiekamu pierādījumu vardarbības fakta pierādīšanai, esošā Darba likuma ietvaros ir sarežģīti šādu personu atbrīvot vai atstādināt no darba. Arī darba kolektīva arodbiedrības noraidošā attieksme pret vardarbībā iesaistīta arodbiedrības biedra

atbrīvošanu no darba kavē darba devēju operatīvi reaģēt šajā situācijā.

Īpašu uzdevumu ministra bērnu un ģimenes lietās sekretariāta izstrādātie grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā paredz, ka darba devējam ir pienākums atstādināt no darba darbinieku vai institūcijas vadītāju, ja to pieprasa īpašu uzdevumu ministrs bērnu un ģimenes lietās.

Atbilstoši Komitejas 31.un 32.rekomedācijai

31.Atzīmējot "Nacionālo programmu seksuālās vardarbības novēršanai" 2000.-2001.gadam, Komiteja pauž savas bažas par datu, atbilstošu pasākumu, mehānismu un resursu trūkumu, lai novērstu un cīnītos pret vardarbību ģimenē, tai skaitā seksuālo vardarbību pret bērniem. Bez tam, cietušajiem bērniem nav tiesību uz bezmaksas juridisko palīdzību, tiesas process nav bērnam draudzīgs, it īpaši tādēļ, ka cietušie bērni tiek pakļauti atkārtotai iztaujāšanai.

Izprotot valstī pastāvošo problēmu par vardarbību ģimenē, īpaši seksuālo vardarbību pret bērniem, vienlaikus informējam, ka Latvijā ir radīts tiesisks pamats, lai personas, kas izdara šāda veida noziedzīgus nodarījumus, tiktu sauktas pie atbildības.

Krimināllikuma XVI nodaļa “Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību” aizsargā personas tikumības un dzimumneaizskaramības intereses, īpaši izdalot mazgadīgas un nepilngadīgas personas, piemēram, Krimināllikuma 159.panta trešā daļa, 160.panta otrā un trešā daļa, 161.pants, 162.pants, 164.pants. Savukārt, Krimināllikuma XVII nodaļa “Noziedzīgi nodarījumi pret ģimeni un nepilngadīgajiem” izveidota, lai īpaši aizsargātu ģimenes un nepilngadīgo intereses. Šajā nodaļā ir iekļauts arī tāds noziedzīga nodarījuma sastāvs kā cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo (Krimināllikuma 174.pants). Pantā paredzēta atbildība par cietsirdīgu vai vardarbīgu apiešanos ar nepilngadīgo, kā rezultātā cietušajam nodarītas fiziskas vai psihiskas ciešanas, un ja tās nodarījušas personas, no kurām cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs. Ar cietsirdīgu apiešanos jāsaprot nepilngadīgā goda un cieņas pazemošana, ņirgāšanās par viņu, atstāšana bez aprūpes, ēdiena, dzēriena, izdzīšana no mājām, draudi ar fizisku izrēķināšanos, bet vardarbīgu apiešanos raksturo fiziska vardarbība – sišana, piekaušana, spīdzināšana. Šajā pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvs ir formāls, un, lai to atzītu par pabeigtu, nav nepieciešamas kādas reālas sekas.

Nevaram piekrist apgalvojumam, ka noziedzīgā nodarījumā cietušajiem bērniem nav tiesību uz bezmaksas juridisko palīdzību. Latvijas Kriminālprocesa kodeksa 104.pants paredz, ka kā cietušā pārstāvji lietā var piedalīties advokāti, tuvi radnieki un likumiskie pārstāvji. Procesa virzītājs pieņem lēmumu par nepilngadīgā cietušā pārstāvja – advokāta pieaicināšanu, ja ir apgrūtināta vai citādi nav nodrošināta nepilngadīgā tiesību un interešu aizsardzība vai nepilngadīgā pārstāvis vai bērnu tiesību aizsardzības institūcijas pārstāvis iesniedzis motivētu lūgumu. Šādos gadījumos advokāta darba samaksas

izdevumus sedz Ministru kabineta noteiktajā kārtībā no valsts budžeta. Advokāta pieaicināšana neizslēdz tiesības nepilngadīgo pārstāvēt arī likumiskajam pārstāvim.

Ministru kabineta 2002.gada 21.maija noteikumi Nr.187 “Kārtība, kādā no valsts budžeta līdzekļiem sedz advokāta darba samaksas izdevumus” paredz, ka no valsts budžeta līdzekļiem sedz izdevumus, kas saistīti ar advokāta darba samaksu un kas radušies, sniedzot juridisko palīdzību aizstāvības nodrošināšanai vai nepilngadīgā cietušā pārstāvībai krimināllietās. Noteikumu 3.punkts nosaka, ka advokāts darba samaksas saņemšanai iesniedz Tieslietu ministrijā rēķinu un attiecīgi procesa virzītāja lēmumu par nepilngadīgā cietušā pārstāvja – advokāta – pieaicināšanu kopā ar procesa virzītāja izsniegtu uzziņu par advokāta piedalīšanos kriminālprocesā. Izdevumus, kas saistīti ar šo noteikumu izpildi, sedz no kārtējā gada valsts budžeta līdzekļiem, nepārsniedzot Tieslietu ministrijai attiecīgajiem mērķiem piešķirto līdzekļu apmēru.

Papildus minētajam informējam, ka 2002.gada 20.jūnijā tika pieņemts likums “Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa kodeksā”, kas grozīja kodeksa 160.pantu, nosakot, ka nopratinot liecinieku, kas nav sasniedzis četrpadsmit gadu vecumu, vai, pēc izziņas izdarītāja vai prokurora ieskata, nopratinot liecinieku, kas nav sasniedzis sešpadsmit gadu vecumu, pieaicina pedagogu, psihologu vai speciālistu, kas apmācīts psiholoģiskajam darbam ar bērniem kriminālprocesā. Šī panta piektā daļa paredz, ka, ja speciālists psihologs uzskata, ka 14 gadu vecumu nenasnieguša liecinieka psihei var kaitēt atkārtota nopratināšana, tā izdarāma tikai ar tiesneša atļauju, piedaloties speciālistam psihologam. Šie nosacījumi attiecināmi arī uz cietušo, kas nav sasniedzis 14 gadu vecumu, un uz nepilngadīgo, kas atzīts par cietušo no vardarbības, ko nodarījusi persona, no kuras cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs, vai seksuālās izmantošanas.

Bez tam minētais likums kodeksu papildināja ar jaunu pantu, proti, 161.¹pantu “Nepilngadīgā nopratināšana ar speciālista starpniecību”, tādējādi nodrošinot iespēju 14 gadu vecumu nenasnieguša liecinieka vai cietušā vai nepilngadīgā, kas atzīts par cietušo no vardarbības, ko nodarījusi persona, no kuras cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs, vai seksuālas izmantošanas, nopratināšanu izdarīt ar tehnisko līdzekļu un speciālista psihologa starpniecību, ja speciālists psihologs uzskata, ka šādas personas psihei var kaitēt procesa virzītāja veikta tieša nopratināšana.

Minēto grozījumu izdarīšana nodrošina nepilngadīgā tiesību ievērošanu, kā arī padara pirmstiesas izmeklēšanas procesu nepilngadīgajam labvēlīgāku no sociālā viedokļa.

32.Ievērojot Konvencijas 19.pantu, Komiteja rekomendē dalībvalstij veikt pētījumus par vardarbību ģimenē, sliktu apiešanos un vardarbību, tai skaitā seksuālo vardarbību, lai apzinātu šo parādību apjomu, mērogu un raksturu, veiktu adekvātus pasākumus un politiku, un veicinātu attieksmes maiņu.

Komiteja arī rekomendē vardarbības ģimenē, sliktas apliešanās pret bērniem un bērnu izmantošanas ģimenē gadījumus, tai skaitā seksuālās vardarbības ģimenē gadījumus, pienācīgi izmeklēt bērnam draudzīgā izziņas un tiesas procesā, lai nodrošinātu labāku aizsardzību cietušajiem bērniem, tai skaitā lai aizsargātu viņu tiesības uz privāto dzīvi. Būtu arī jāveic pasākumi, lai nodrošinātu atbalsta pakalpojumus bērniem juridisko procesu laikā, izvarošanas, vardarbības, nevērības, sliktas apliešanās un brutalitātes rezultātā cietušo bērnu fizisko un psiholoģisko atveseļošanu un sociālo reintegrāciju saskaņā ar Konvencijas 39.pantu.

Izpildot ANO Bērnu tiesību komitejas 2001. gada ieteikumu Latvijā veikt pētījumus par vardarbību ģimenē, sliktu apliešanos un vardarbību, tai skaitā seksuālo, lai apzinātu šo parādību apjomu, mērogu un raksturu, Kriminoloģisko pētījumu centrs ir veicis šādus kriminoloģiskus pētījumus:

1) Informatīvi analītiskais materiāls "Bērnu tiesību aizsardzība: Latvijas Republikas tiesisko aktu atbilstība starptautiskajām prasībām nepilngadīgo tiesvedības jomā, (2001. gads, 51 lpp.).

Šajā starptautisko un mūsu valsts tiesību aktu salīdzinājumā analizēta Latvijas Krimināllikuma, Kriminālprocesa kodeksa, Sodū izpildes kodeksa, likuma "Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu nepilngadīgajiem", likuma "Par presi", likuma "Par policiju", kā arī "Bērnu tiesību aizsardzības likuma" atbilstību ANO "Pusaudžu tieslietu administrēšanas minimālā standarta noteikumu" (Pekinas/ Beidžinas noteikumi) prasībām. Šo svarīgāko starptautisko prasību nepilngadīgo lietu tiesvedībai analīze bija nepieciešama Latvijas Republikas likumu un prakses nepilngadīgo tiesvedības jomā saskaņošanai ar ANO pieņemtajiem tiesību aktiem, un bija tieši saistīta ar ANO Konvencijas *Par bērna tiesībām* 44. pantā paredzēto dalībvalstu un arī Latvijas Republikas atskaiti par bērna tiesību aizsardzības stāvokli.

2) Aptaujas rezultāti „Bērna tiesību aizsardzība un pasākumi tās uzlabošanai” (2001. gads, 131 lpp.).

Šā kriminoloģiskā pētījuma materiālos analizēts bērna pamattiesību nodrošinājums mūsu valstī (sociālās tiesības, personas tiesības, brīvības, bērna tiesību nodrošinājums uz izglītību, jaunradi un pilnvērtīgu attīstību u. c.), kā arī bērna tiesību aizsardzības subjektu struktūra, to darbības efektivitāte un pasākumi bērna tiesību aizsardzības uzlabošanai. Šie informatīvi analītiskie materiāli sniedza papildus informāciju par bērna tiesību aizsardzības stāvokli mūsu valstī un deva iespēju pilnveidot tiesību aizsardzības iestāžu darbību.

3) „Bērnu – noziedzīgo nodarījumu upuru – tiesiskā un sociālā aizsardzība” (2002. gads, 243 lpp.).

Pētījumā izvērtēti dažādi tiesību apdraudējumu veidi (fiziska, seksuāla un emocionāla vardarbība, nodarījumi sadzīvē, interešu un tiesību neievērošana, diskriminācija), par kuru upuriem bieži kļūst bērni, analizēti apdraudējumu veicinošie faktori, kā arī apzināti bērniem – upuriem nepieciešamās tiesiskās un

sociālās aizsardzības veidi un tās uzlabošanas virzieni.

Līdz ar to pētījums sniedza informāciju par bērna tiesību aizsardzības stāvokli un viņu apdraudējumu mūsu valstī, kas izmantojama tiesību aizsardzības iestāžu darbības pilnveidošanā.

4) Šā gada martā pēdējā pētījuma analītiskā daļa izdota 200 eksemplāru lielā tirāžā tiesībsargājošo iestāžu darbinieku lietošanai. Valsts programmas “Seksuālās vardarbības pret bērniem novēršanai 2000.- 2004. gadam” ietvaros ir paredzēts katrā rajona policijas pārvaldē izveidot speciālu, ar video un audio aparāturu aprīkotu kabinetu. Šajos kabinetos cietušos bērnus varēs nopratināt, pēc iespējas mazāk traumējot, liekot atcerēties notikušo, liecības fiksējot audio - video ierakstā, kas vēlāk tiktu izmantots izmeklēšanā un tiesā. Šos kabinetus ir paredzēts iekārtot laika periodā no 2000. līdz 2004. gadam. Iekārtošanai ir paredzēts izmantot 42300 latus un Iekšlietu ministrija tos ir pieteikusi Finanšu ministrijai. Tā kā Valsts policijā nav izveidotas izziņas (izmeklēšanas) darbību veikšanai speciāli aprīkotas telpas nepilngadīgā nopratināšanai ar tehnisko līdzekļu un speciālista psihologa starpniecību, pašlaik tiek izmantotas speciāli aprīkotas telpas sabiedriskajā organizācijā “Dardedze”.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 51.pants nosaka, ka bērnam, kurš ir noziedzīga nodarījuma, ekspluatācijas, seksuālas izmantošanas, vardarbības vai jebkādas citas nelikumīgas, cietsirdīgas vai cieņu aizskarošas darbības upuris, Ministru kabineta noteiktajā kārtībā bez maksas sniedzama nepieciešamā palīdzība, lai viņš atgūtu fizisko un psihisko veselību un integrētos sabiedrībā. Šādai ārstēšanai un reintegrēšanai jānotiek bērna veselībai, pašcieņai un godam labvēlīgā vidē, rūpīgi sargājot bērna intīmo noslēpumu. Ministru kabineta 1999.gada 8.jūnija noteikumi Nr.208 „Kārtība, kādā bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām, sniedzama nepieciešamā palīdzība” nosaka kārtību, kādā cietušajam bērnam sniedzama nepieciešamā palīdzība par vasts budžeta līdzekļiem.

No vardarbības cietušo bērnu sociālajai rehabilitācijai:

2001.gadā izlietoti Ls 140 312 (no tiem Ls 103 975 rehabilitācijai institūcijās, Ls 32 338 – reabilitācijai dzīvesvietā, apmācības speciālistiem Ls 3999);

2002. gadā rehabilitācijai izlietoti Ls 159 692 (institūcijās – Ls 120267, dzīvesvietā – Ls 32 493, apmācības speciālistiem Ls 6932)

2003.gadā no vardarbības cietušo bērnu sociālajai rehabilitācijai plānots izlietot Ls 158 673 (institūcijās Ls 117 448, dzīvesvietā – Ls 39 061 , apmācības speciālistiem – Ls 2164).

2004. gada budžeta projektā no vardarbības cietušo bērnu sociālajai rehabilitācijai institūcijās paredzēti Ls 131 472, rehabilitācijai dzīvesvietā – Ls 36 425. Savukārt apmācības speciālistiem 2004.gada budžeta projektā finansējums nav paredzēts.

Nemot vērā pieprasījumu un pakalpojuma attīstību no vardarbības cietušo bērnu sociālajai rehabilitācijai institūcijās papildus salīdzinājumā ar katru

iepriekšējo gadu būtu nepieciešami vēl Ls 24 210 papildus 100 bērnu sociālajai rehabilitācijai. Savukārt, no vardarbības cietušo bērnu sociālajai rehabilitācijai dzīvesvietā papildus katru gadu būtu nepieciešami vēl Ls 9600 papildus 200 bērnu sociālajai rehabilitācijai.

Īpašu uzdevumu ministra bērnu un ģimenes lietās sekretariāts sadarbībā ar UNICEF Centrālās un Austrumeiropas, NVS un Baltijas valstu reģionālo biroju 2003. gadā veic socioloģisko pētījumu „Laulību, dzimstības un pozitīvu bērnu – vecāku attieksmes veicinošo faktoru izpēte”. Pētījuma mērķi ir noskaidrot sociālos, ekonomiskos un psiholoģiskos apstākļus, kas veicina pozitīvas bērnu – vecāku attiecības, iepretim tiem apstākļiem, kuru rezultātā notiek vardarbība ģimenē. Pētījuma rezultātā paredzams noskaidrot kā skolēni patreiz novērtē savu situāciju ģimenē, savas attiecības ar vecākiem, savu vecāku audzināšanas paņēmienus. Pētījums paredz noskaidrot arī vecāku vardarbīgās rīcības sekas – depresiju, trauksmi, dusmas, uzvedības problēmas u.c. Pētījumā tiks iesaistīti 2274 respondenti.

VII Veselība un labklājība

A. Bērni ar īpašām vajadzībām (23.pants)

Institūcijās

2002./2003. mācību gadā 10055 bērni ar dažādiem attīstības traucējumiem un saslimšanām mācās 64 vispārīzglītojošās speciālās izglītības iestādēs, kā arī vispārīzglītojošo skolu speciālās izglītības klasēs. Vispārīzglītojošo speciālo skolu skaits 2002. gadā salīdzinājumā ar 2001. gadu palicis nemainīgs – 64. Savukārt nedaudz ir samazinājies skolēnu skaits vispārīzglītojošās speciālās skolās - 2001.gadā tie bija 10169 skolēni. Arī skolēnu skaits, kuri mācās mājapmācībā, 2002. gadā palicis gandrīz nemainīgs – 1445, 2001. gadā tas bija 1448.

Pastāv speciālās izglītības programmas bērniem ar redzes, dzirdes, valodas, garīgās attīstības, fiziskās attīstības traucējumiem, skolēniem ar specifiskiem mācīšanās iemaņu attīstības traucējumiem, psihoneiroloģiskām, somatiskām saslimšanām.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 53.pantu bērns ar īpašām vajadzībām ir bērns, kuram sakarā ar slimības, traumas vai iedzimta defekta izraisītiem orgānu sistēmas funkciju traucējumiem ir nepieciešama papildu medicīniskā un sociālā palīdzība neatkarīgi no tā, vai likumā paredzētajā kārtībā ir noteikta invaliditāte.

Pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem 2002. gadā par 1362 ir pieaudzis bērnu invalīdu skaits. 2001. gadā Latvijā bija 9725 bērni invalīdi, savukārt 2002. gadā 11087 bērni invalīdi.

2002. gadā vērojamas pozitīvas pārmaiņas – ja 2001.gadā institūcijās atradās 7,8% no visiem bērniem ar īpašām vajadzībām, tad 2002. gadā tādu bija tikai 6,9%, kamēr pārējie saņēma aprūpi un audzināšanu ģimenē.

Bērnu invalīdu skaits no kopējā bērnu skaita valsts un pašvaldību institūcijās 2001.-2002.gads

	Valsts		Pašvaldību bērnu nami - patversmes	Bērnu invalīdu skaits kopā
	Bērnu bāreņu sociālās aprūpes centri	Specializētie bērnu sociālās aprūpes centri		
Uz 2002.gada 1.janvāri	291/740	453/453	61/2412	805/3605
Uz 2003.gada 1.janvāri	286/672	401/419	81/2499	768/3590

Avots: Labklājības ministrija

Pēc Labklājības ministrijas sniegtās informācijas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās par valsts budžeta līdzekļiem 2001.gadā no kopējā bērnu skaita, kas bija 1193, atradās 744 bērni invalīdi. Pašvaldības finansētajos bērnu namos – patversmēs 2001.gadā atradās 61 bērns invalīds no 2412 bērnu kopskaita. 2002.gadā bērnu bāreņu sociālās aprūpes centros un specializētajos bērnu sociālās aprūpes centros, kas finansēti no valsts budžeta, atradās 687 bērni invalīdi (kopējais bērnu skaits šajās institūcijās 1091). Pašvaldību bērnu namos 2002.gadā no 2499 bērniem atradās 81 bērns invalīds.

2002.gadā no valsts budžeta līdzekļiem finansētās institūcijās kopā tika uzņemti jauni 42 bērni invalīdi, un šis skaitlis ir ievērojami samazinājies, salīdzinot, piemēram, ar 2000.gadu, kad institūcijās no jauna tika ievietoti 112 bērni invalīdi.

Iespējams, tas ir skaidrojams ar sabiedrības attieksmes maiņu, sabiedrības informēšanu un pieaugošo pakalpojumu pieejamību dzīvesvietā. Tomēr, kā liecina iedzīvotāju un nevalstisko organizāciju sniegtā informācija, pakalpojumu klāsts invalīdiem dzīvesvietā vēl joprojām nav pietiekami labi attīstīts - trūkst psiholoģiskā atbalsta ģimenēm, kuras audzina bērnus invalīdus, nepietiekami ir attīstīta dienas centru darbība.

Saskaņā ar spēkā esošiem tiesību aktiem pašvaldība ar valsts līdzfinansējumu nodrošina personām ar garīga rakstura traucējumiem iespēju izmantot dienas centru pakalpojumus. 2003.gadā valsts budžetā paredzēti Ls 197521 dienas centru personām (vecumā no 16 līdz 40 gadu vecuma) ar garīga rakstura traucējumiem līdzfinansēšanai. Kopumā valsts reģionos darbojas 18 dienas centri (valsts līdzfinansē 10) ar 544 vietām tajos. Tāda paša veida dienas centrus bērniem līdz 16 gadu vecumam pilnībā finansē pašvaldības, un Latvijā ir tikai 2 dienas centri bērniem ar īpašām vajadzībām.

Lai gan ir izstrādāta un valdībā akceptēta alternatīvās aprūpes stratēģija, pašvaldībām nav pietiekošu līdzekļu, lai pildītu valdības akceptēto alternatīvās aprūpes stratēģiju, lai attīstītu alternatīvos pakalpojumus – aprūpei mājās, dienas centros bērniem invalīdiem ar funkcionālajiem traucējumiem, transporta u.c. pakalpojumus. Šobrīd valsts budžetā nav paredzēti līdzekļi valsts atbalstam alternatīvās aprūpes pakalpojumu ieviešanai pašvaldībās. Izstrādātajā stratēģijā atsevišķi nav nodalīta bērniem paredzētā daļa, līdz ar to atsevišķi nav nodalīts

arī bērnu aprūpei nepieciešamais finansējums.

2002.gada 31.oktobrī Saeimā pieņemtais “Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums” nosaka, ka valsts pienākums ir nodrošināt invalīdu profesionālo rehabilitāciju, redzes un dzirdes invalīdu sociālo rehabilitāciju, kā arī tehniskos palīglīdzekļus.

Lai kompensētu funkcionālā traucējuma ietekmi uz personas pašaprūpi un integrāciju sabiedrībā, invalīdiem un bērniem ar funkcionālajiem traucējumiem tiek piegādāti tehniskie palīglīdzekļi, kas ir ļoti nepieciešami personas netraucētai attīstībai.

Atbilstoši jaunajam likumam bērniem invalīdiem un bērniem ar īpašām vajadzībām līdz 18 gadiem, kuriem tehniskie palīglīdzekļi nepieciešami, lai samazinātu vai novērstu funkcionālo mazspēju, ir tiesības, iesniedzot speciālista atzinumu par tehniskā palīglīdzekļa nepieciešamību, bez maksas saņemt ortozes, protēzes, ortopēdiskos apavus, personiskās pārvietošanās palīgierīces, personiskās aprūpes palīglīdzekļus u.c.

Tomēr šobrīd no kopējā pieprasījuma tiek apmierināti tikai 30%, veidojas rindas tehnisko palīglīdzekļu saņemšanai, to sortiments nav pietiekošs. Lai arī bērniem (2002.gadā - 11 087 bērni ar invaliditāti) salīdzinājumā ar pieaugušajiem ir priekšrocības saņemot tehniskos palīglīdzekļus, tomēr arī viņi ne vienmēr savlaicīgi tos saņem.

Labklājības ministrijas sniegtā informācija norāda, ka piemaksas pie ģimenes valsts pabalstiem par bērnu invalīdu saņēmēju skaits uz katra gada 1.janvāri ir sekojošs: 2001.gads – 9712, 2002.gads – 10202, 2003.gads – 11061.

Sākot ar 2003. gada 1. jūliju spēkā ir Ministru kabineta noteikumi Nr.355 “Noteikumi par ģimenes valsts pabalsta un piemaksas pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu invalīdu, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta un piemaksas piešķiršanas un izmaksas kārtību”, kuri nosaka, ka līdz 2003.gada 30.septembrim piemaksa pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu invalīdu ir 35 latu apmērā, bet sākot ar 2003. gada 1. oktobri - 50 latu apmērā.

Pamatojoties uz minēto, var paredzēt, ka arī turpmāk pieaugs to bērnu invalīdu skaits, kuri aprūpi un audzināšanu saņems ģimenē.

Kā norādīts dažādos ekspertu atzinumos, Latvijā spēkā esošie normatīvie akti cilvēkiem ar invaliditāti ir labvēlīgi, tomēr lielākās problēmas ir likumu normu realizēšanā - ne vienmēr likumos iekļautās normas un garantijas reāli dzīvē var īstenot. Likuma normas ne vienmēr arī ir savstarpēji papildinošas, piemēram, sociālās palīdzības joma darbojas pilnīgi atsevišķi no vides pieejamības veidošanas un citām jomām.

Atbilstoši Komitejas 37. un 38. rekomendācijai

37.Komiteja pauž savas bažas par faktu, ka bērniem invalīdiem papildus valsts pabalsti tiek piešķirti tikai līdz 16 gadu vecumam un ka bērniem invalīdiem, kas dzīvo lauku rajonos, nav pieejamai tāda paša līmeņa pakalpojumi un zāles kā

bērniem, kas dzīvo citās valsts daļās. Tā tāpat ir nobažījusies par lielo skaitu bērnu invalīdu, kas atrodas iestādēs. Tā arī ar bāž un atzīmē to, ka bērnu invalīdu integrācija normālajā izglītības sistēmā ir problemātiska speciāli apmācītu skolotāju trūkuma dēļ un tādēļ, ka skolas nav viegli pieejamas bērniem ar kustību traucējumiem.

38. Komiteja rekomendē dalībvalstij piešķirt nepieciešamos resursus programmās un iestādēm visiem bērniem invalīdiem līdz 18 gadu vecumam, īpaši tiem, kas dzīvo lauku apvidos, un attīstīt sabiedrībā balstītas programmas, lai bērni varētu palikt mājās ar savām ģimenēm. Ievērojot Standartnoteikumus par vienlīdzīgu iespēju nodrošināšanu invalīdiem (Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija 48/96) un Vispārējā diskusiju dienā "Par bērnu invalīdu tiesībām" pieņemtās Komitejas rekomendācijas (CRC/C/69), dalībvalstij tiek rekomendēts tālāk veicināt viņu integrāciju izglītības sistēmā un iekļaušanu sabiedrībā, tai skaitā nodrošinot speciālu apmācību skolotājiem un padarot skolas vairāk pieejamas.

Bērnu ar īpašām vajadzībām integrācija normālajā izglītības sistēmā

Ievērojot Standartnoteikumus par vienlīdzīgu iespēju nodrošināšanu invalīdiem un Bērnu tiesību komitejas rekomendācijas, Latvijā Vispārējā izglītības likumā ir noteikts, ka bērnam ar speciālām vajadzībām ir tiesības izglītoties jebkurā izglītības iestādē. Precīza termina "bērns invalīds" definīcija un komentārs nav sniegts nevienā no tiesību aktiem. Izglītības jomā tiek lietots termins "persona ar īpašām vajadzībām". Praktiski termins "persona ar speciālām vajadzībām" ietver sevī ne tikai bērnus invalīdus, bet arī citus - kuriem invaliditāte nav noteikta. Latvijas tiesību aktos tiek lietots vēl viens termins "bērni ar īpašām vajadzībām". Organizējot bērnu ar speciālām vajadzībām izglītošanu, atsevišķi netiek izdalīti bērni invalīdi.

Kā minēts Centrālās statistikas pārvaldes Monei Reģionālā monitoringa ziņojuma "Bērni un invaliditāte Latvijā" secinājumos:

- nav iespējams viennozīmīgi pateikt, cik bērnu invalīdu aptver patreizējā izglītības sistēma un profesionālā apmācība: republikā nav bērnu invalīdu profesionālās apmācības sistēmas ar atbilstošu materiālo bāzi; praktiski nav informācijas par bērnu apmācību un izglītošanu mājās.

- aktuāli ir jautājumi par Latvijas adekvātas sociālā darba teorijas izstrādi un tās praktisko realizāciju; mācību programmu un metodikas pilnveidošanu bērnu invalīdu izglītībai un profesionālajai apmācībai.

- Latvijas Republikas normatīvajos aktos bērnu invalīdu tiesības, to specifika ir noteiktas nepilnīgi, nav visaptverošas datu bāzes par bērniem-invalīdiem un viņu problēmām Latvijā un vairākums likumdošanas normu ir orientētas uz pieaugušajiem invalīdiem. Visnepilnīgākās bērnu invalīdu tiesības ir izglītības un nodarbinātības sfērā.

- bērna tālāko dzīvi ietekmē bērna spējas un iespējas integrēties sabiedrībā. Līdz ar to bērna dzīvē ļoti liela nozīme ir izglītībai .

- bērnu-invalīdu ģimenes ir slikti informētas par savu problēmu risināšanas iespējām.

- 2001.gada beigās bērnu invalīdu reģistra uzskaitē bija 8556 bērni invalīdi. Valstī statistika par invalīdiem ir nepilnīga un sadrumstalota. Vairākas institūcijas veic bērnu invalīdu uzskaiti sev pieejamās informācijas robežās.

Labklājības ministrija 2002.gadā ir sagatavojusi un Valdība akceptējusi grozījumus likumā “Par invalīdu medicīnisko un sociālo palīdzību”, kas paredz vienotu kārtību invaliditātes noteikšanai bērniem vecumā līdz 18 gadu vecumam.

No 1998. gada ir uzsākts darbs pakāpeniskā izglītības iestāžu inženiertehniskā piemērošanā bērniem ar smagiem kustību traucējumiem. Divas vidusskolas Rīgā un viena vidusskola Rēzeknē ir pilnībā piemērotas bērniem ar fiziskās attīstības traucējumiem. Daļēji piemērotas trīs vidusskolas, četras speciālās skolas bērniem ar garīgās attīstības traucējumiem.

Līdz 2003. gadam 23 vispārīzglītojošās skolās ir speciālas klases bērniem ar dažādiem attīstības traucējumiem. Tiek veicināta speciālo klašu atvēršana vispārīzglītojošās skolās. Šo klašu skaits palielinās.

No 1989./90.mācību gada ir uzsākta bērnu izglītošana ar smagiem attīstības traucējumiem. Izglītības un zinātnes ministrija ir izstrādājusi 25 speciālās izglītības programmu paraugus.

Atbilstoši statistikas datiem izglītības iestādēs jau integrēti 1899 bērni-invalīdi, no tiem 856 mācās ar vidēji smagu un smagu garīgo atpalicību.

Speciālajās skolās bērniem ar garīgās attīstības traucējumiem tiek atvērtas arodklases, kurās mācās 600 audzēkņu. Par arodklasēm bērniem ar fiziskās attīstības traucējumiem statistikas datu nav.

Lai veicinātu pedagogu sagatavošanu darbam ar bērniem-invalīdiem, ir uzsākts sadarbības projekts “Pedagogu izglītošana Latvijā 2000-2003” vienotas studiju programmas speciālajā izglītībā izstrādē. Projekta ietvaros notiek pedagogu izglītošana un individuālo izglītības programmu aprobēšana un ieviešana. 2004.gadā projekts turpinās savu darbu ar mērķi veicināt bērnu ar dažādām speciālām vajadzībām integrēšanu vispārējās izglītības iestādēs.

Sadarbības projekta “Rēzeknes pilsētā un Rēzeknes rajonā dzīvojošo bērnu speciālo vajadzību nodrošināšana reģiona robežās” ietvaros tiek izstrādāts pieredzes modelis “Speciālās palīdzības tīkla izveide bērna dzīves vietā vai tās tuvumā.” Projekta rezultātā plānots izveidot speciālās palīdzības tīklu, lai nodrošinātu bērnu-invalīdu vajadzību nodrošināšanu dzīves vietas tuvumā un sadarbībā ar Rēzeknes augstskolu sagatavot reģiona pedagogus darbam ar bērniem-invalīdiem, kuriem ir dažādas speciālas vajadzības. Ir uzsākts darbs Rēzeknes reģiona Speciālās izglītības centra izveidē.

Izglītības un zinātnes ministrija kopīgi ar augstskolām risinās jautājumu par priekšrocību nodrošināšanu invalīdiem iegūt augstāko izglītību budžeta

grupā, kā arī turpinās darbu investīcijas projektu realizēšanā, kas dotu iespēju atrisināt augstskolu fiziskās pieejamības problēmas invalīdiem ar speciālām vajadzībām.

Veicinās speciālo klašu atvēršanu un bērnu-invalīdu integrēšanu vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs.

Tiks risināts jautājums par Vidzemes, Kurzemes un Valsts speciālās izglītības centru izveidi, kuri nodrošinātu speciālās izglītības metodisko, saturu un informatīvo vadību.

Pēc izglītības statistikas datiem speciālās izglītības skolās un klasēs ir vērojama tendence bērnu skaitam samazināties:

2002./2003.m.g. – izglītojamo skaits 10055, no kuriem 43,8 % ir republikas pilsētas izglītības iestādēs un 56,2% rajonu izglītības iestādēs;

2001./2002. m.g. – izglītojamo skaits 10169, no kuriem 44,0 % ir republikas pilsētas izglītības iestādēs un 56,0% rajonu izglītības iestādēs;

2000./2001. m.g. – izglītojamo skaits 10250, no kuriem 44,3% ir republikas pilsētas izglītības iestādēs un 55,7 % rajonu izglītības iestādēs.

Tajā pašā laikā notiek izglītojamo ar īpašām vajadzībām integrācija vispārīglītojošajās skolās. Šis process gan notiek ļoti lēnām, un statistikas dati liecina, ka tas sastāda no kopējā izglītojamo skaita tikai 0,5 %.

Integrēto bērnu skaits:

2002./2003.m.g. – 1663, no kuriem 27,2% ir republikas pilsētas izglītības iestādēs un 72,8% rajonu izglītības iestādēs. No minētajiem 1663 bērniem 898 ir bērni invalīdi.

2001./2002.m.g. - 1287, no kuriem 24,7 % ir republikas pilsētas izglītības iestādēs un 75,3% rajonu izglītības iestādēs.

2000.2001.m.g. – 1223, no kuriem 25,7% ir republikas pilsētas izglītības iestādēs un 74,3% rajonu izglītības iestādēs.

B. Veselība un veselības pakalpojumi (24.pants)

Latvijā joprojām ir slikts bērnu un pusaudžu veselības stāvoklis. Satraucoši ir dati par jauniešu dzīvesveida izraisītajām sekām – kopumā 38% jauniešu (7-9.klasēs), no tiem 41% zēnu un 33% meiteņu regulāri smēķē un lieto alkoholiskos dzērienus, 35% no psihoaktīvo vielu atkarīgajiem ir pusaudži vecumā līdz 18 gadiem.

Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem 2002. gadā (142 gadījumi) salīdzinājumā ar 2001 gadu (200 gadījumi) par 58 gadījumiem ir samazinājusies bērnu un pusaudžu saslimstība ar visu formu tuberkulozi. Tuberkulozes ārstēšanas rezultātus būtiski ietekmē savlaicīga ārstu apmeklēšana (skat. tab. Bērnu un pusaudžu saslimstība).

Atbilstošo Komitejas 40.rekomedācijai.

40.Komiteja rekomendē dalībvalstij palielināt tās centienus pusaudžu

veselības veicināšanas politikā, ieskaitot garīgo veselību, it īpaši attiecībā un alkohola patēriņu, ļaunprātīgu vielu izmantošanu un reproduktīvo veselību, un izstrādā veselības izglītības programmu skolās. Komiteja tāpat ierosina veikt visaptverošu un multidisciplināru pētījumu, lai izprastu pusaudžu veselības problēmu mērogu, ieskaitot seksuāli transmisīvo slimību un HIV-AIDS negatīvo ietekmi, ar mērķi izstrādātu adekvātas politiku un programmas. Papildus, dalībvalstij tiek rekomendēts veikt tālākus pasākumus, ieskaitot adekvātu cilvēku un finanšu resursu piešķiršanu, lai novērtētu veselības izglītības apmācības programmu efektivitāti, it īpaši attiecībā uz reproduktīvo veselību, un izveidot jaunatnei draudzīgas konsultāciju, aprūpes un rehabilitācijas iestādes, kas ir pieejamas bez vecāku piekrišanas, kad tas ir bērna labākajās interesēs.

Lai arī pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem praktiski nemainīgs ir palicis ar seksuāli transmisīvajām slimībām saslimušo bērnu skaits (2001.gadā 67, 2002.gadā – 57 gadījumi), tomēr Veselības ministrijas sniegtā informācija liecina, ka, salīdzinot ar kopējo slimnieku skaitu, pusaudžu inficēšanās gadījumu skaits ar seksuāli transmisīvajām slimībām ir pieaudzis un 60% no kopējā slimnieku skaita ir vecumā no 17-29 gadiem.

Latvijas pusaudžu veselības rādītāji ir vieni no sliktākajiem Eiropā. Saskaņā ar Pasaules Veselības organizācijas Latvijā veiktajiem atkārtotajiem skolēnu aptauju datiem bērnu un pusaudžu veselība pasliktinās. Pieaudzis to pusaudžu skaits, kas ir veselības riska grupā – bieži slimo, slimo ilgstoši, pēc slimības ilgi nevar atgūt spēkus.

Satraucošs ir fakts, ka vēl joprojām turpina pieaugt bērnu un pusaudžu saslimstība ar ļaundabīgiem audzējiem. Iespējamie iemesli varētu būt vides piesārņojums vai dzīvesveids, ēšanas paradumi.

Bērnu un pusaudžu saslimstība

	Pirmreizējo gadījumu skaits							
	pavisam				tai skaitā meitenes			
	1999	2000	2001	2002	1999	2000	2001	2002
Ļaundabīgie audzēji	54	31	56	60	22	14	22	32
Visu formu tuberkuloze t.sk. elpošanas orgānu tuberkuloze	154	175	200	142	72	67	97	69
Psihiatriskās saslimšanas tai skaitā: uzvedības un emocionālie traucējumi, kas parasti sākušies bērnībā	2998	2479	2253	1984	1070	928	753	775
un pusaudžu vecumā	655	549	461	396	168	106	101	90
garīga atpalcība	788	594	605	490	224	205	211	168
Seksuāli transmisīvās slimības tai skaitā: sifiliss	168	120	67	57	116	79	44	48
gonoreja	64	37	19	16	48	19	12	14
	73	54	33	23	45	37	20	18

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Salīdzinājumā ar 2001.gadu Latvijā par 20 gadījumiem ir samazinājusies zīdaiņu mirstība. Ņemot vērā to, ka dzīvi dzimušo bērnu skaits ir pieaudzis no 19 664 bērniem 2001.gadā līdz 20 044 bērniem 2002.gadā, zīdaiņu mirstības samazināšanās ir pozitīva tendence, tomēr salīdzinot ar citām Eiropas valstīm (Ungārija, Polija, Lietuva, Austrija, Čehija), Latvijā ir augsta zīdaiņu mirstība.

Galvenie mirstības iemesli ir noteikti perinatālā perioda stāvokļi, iedzimtas anomālijas, infekcijas un parazitārās slimības, elpošanas sistēmas attīstības traucējumi (skat.tab. Zīdaiņu mirstība pēc nāves cēloņiem).

Zīdaiņu mirstība pēc nāves cēloņiem

(viena gada vecumu nesasnējušo mirušo bērnu skaits)

	Kopā			
	1999	2000	2001	2002
Kopā	219	210	217	197
tai skaitā:				
infekcijas un parazitārās slimības	9	4	5	10
elpošanas sistēmas slimības	5	3	7	4
noteikti perinatālā perioda stāvokļi	117	97	90	75
iedzimtas kropļības, deformācijas un hromosomu anomālijas	58	67	75	60
citur neklasificēti simptomi, pazīmes un anomāla klīniska un laboratorijas atrade	10	17	18	17
ārēji nāves cēloņi	11	11	11	18
pārējie cēloņi	9	11	11	13

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Salīdzinājumā ar 2001.gadu 2002. gadā samazinājies reģistrēto saslimstības gadījumu skaits bērniem līdz 1 gada vecumam (skat. tab. Reģistrēto saslimstības gadījumu skaits bērniem līdz 1 gada vecumam). Tomēr, analizējot reģistrēto slimību salīdzinājumu procentos, var secināt, ka ir pieaudzis iedzimto anomāliju skaits (par 0,31%), palielinājies to gadījumu skaits, kad konstatēti noteikti perinatālā perioda patoloģiski stāvokļi (par 1,5%), kā arī pieaudzis to reģistrēto gadījumu skaits, kad bērns cietis no ievainojumiem, saindēšanās vai vardarbības.

Reģistrēto saslimstības gadījumu skaits bērniem līdz 1 gada vecumam

Slimības nosaukums	Gadījumu skaits			
	1999	2000	2001	2002
Kopā	54318	50585	50053	41724
Tai skaitā:				
infekcijas un parazitāras slimības	1137	1369	1110	978
endokrīnās, uztura un vielmaiņas slimības	923	858	1075	780

nervu sistēmas un maņu orgānu slimības	3363	3637	2865	2483
elpošanas sistēmas slimības	29399	27040	28719	22653
gremošanas sistēmas slimības	4523	4218	3972	3378
uroģenitālās sistēmas slimības	448	439	430	314
noteikti perinatālā perioda stāvokļi	7138	6310	5386	5115
iedzimtas anomālijas	903	738	649	669
ievainojumi, saindēšanās un citas ārējās iedarbes sekas	650	567	562	474
pārējās slimības	5834	5409	5285	4880

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Atbilstoši Komitejas 39.rekomendācijai.

39.Komiteja pauž savas bažas sakarā ar pieaugošo bērnu un jauniešu skaitu, kas lieto narkotikas, alkoholu un tabaku, seksuāli transmisīvo slimību un HIV-AIDS gadījumu skaita pieaugumu jauniešu vidū, un pieaugošo aborta kā dzimstības kontroles metodes pielietojumu. Tāpat tā atzīmē ierobežoto programmu un pakalpojumu skaitu pusaudžu veselības jomā, ieskaitot garīgo veselību, it īpaši ārstniecības un rehabilitācijas programmas no alkohola un narkotikām atkarīgajiem, un profilakses un informācijas programmas skolu līmenī, it īpaši par reproduktīvo veselību.

Jauno HIV gadījumu vecuma sadalījumā novērojamas izmaiņas: 18% no 2002.gadā atklātajiem gadījumiem ir 10-19 gadu vecuma grupā, tas ir par 9% mazāk nekā 2001. gadā, bet pārējās vecuma grupās procentuālais sadalījums ir palielinājies. Atšķirīgs ir inficēšanās ceļa sadalījums vecuma grupās: palielinoties vecuma grupai, procentuāli palielinās heteroseksuāli inficējušos skaits un samazinās intravenozi inficējušos skaits.

Rīgas pilsētas Dzemdību namā līdz 2002. gadam dzemdējušas 10 HIV pozitīvas grūtnieces, no tām 9 grūtnieces grūtniecības uzskaitē bija stājušās vēlu vai nebija stājušās vispār.

Analizējot bērnu un pusaudžu psihiskos un uzvedības traucējumus, kas radušies psihoaktīvo vielu lietošanas dēļ, var secināt, ka būtiski pieaudzis (par 37,14%) personu skaits ar alkohola akūtu intoksikāciju vai tā kaitējoši pārmērīgu lietošanu. Ja 2001.gada beigās uzskaitē ar šo diagnozi bija 315 bērni vecumā no 0-17 gadiem, tad 2002. gada beigās uzskaitē esošo bērnu skaits pieaudzis līdz 432.

Samazinājies citu psihoaktīvo vielu atkarībā nonākušo bērnu skaits – no 239 bērniem 2001. gadā uz 142 bērniem 2002.gadā. Tāpat samazinājies ar opija atkarību uzskaitē esošo bērnu skaits (2001. gadā 151, 2002.gadā - 67), kā arī gaistošo organisko šķīdinātāju jeb inhalantu atkarīgo uzskaitē esošo bērnu skaits samazinājies no 64 bērniem 2001.gadā līdz 53 uzskaitē esošiem bērniem 2002. gada beigās. Vēl joprojām turpina pieaugt bērnu skaits, kuriem konstatēta diagnoze alkoholisms -2002.gada beigās uzskaitē bija 21 bērns.

Atbilstoši Komitejas 35. un 36. rekomendācijai.

35.Atzīmējot, ka dalībvalsts uz uzsākusi procesu, kas koncentrējās uz preventīvo veselības aprūpi, Komiteja tomēr ir nobažījies par faktu, ka

mātes, bērna un reproduktīvās veselība stāvoklis ir slikts. It īpaši tā atzīmē augsto bērnu mirstību, kas gan ir samazinājusies pēdējo gadu laikā, un augsto bērnu saslimstību ar ērcu izraisīto encefalītu un difteriju. Tā arī atzīmē, ka imunizācijas programma ir aizkavēta neadekvātu nepieciešamo finansu līdzekļu dēļ un ka tā vairs nav pieejama skolās.

36. Komiteja rekomendē dalībvalstij piešķirt piemērotus resursus un izstrādāt visaptverošas politikas un programmas, lai uzlabotu visu bērnu veselības stāvokli bez jebkādas diskriminācijas. Attiecībā uz imunizācijas programmu, Komiteja mudina dalībvalsti pievērsties starptautiskajai sadarbībai, lai rastu atbalstu vakcīnu ražošanai un piegādei.

Latvijas Republikas veselības aprūpes sistēmu veido:

- 1) veselības aprūpes institūcijas, kas sniedz veselības aprūpes pakalpojumus – valsts, pašvaldību un privātās ārstniecības iestādes un ārstniecības personas;
- 2) valsts pārvaldes institūcijas, kas plāno, koordinē un uzrauga veselības aprūpes pakalpojumu sniedzēju darbību, kā arī administrē veselības aprūpei iedalītos valsts budžeta līdzekļus normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

Veselības aprūpe valstī tiek organizēta trijos līmeņos:

Primārā veselības aprūpe - tas ir pirmais un galvenais veselības aprūpes sistēmas līmenis; pirmais saskarsmes posms starp pacientu un veselības pakalpojumu sniedzēju, kurā risina galvenās iedzīvotāju veselības problēmas, lietojot vienkāršas un izmaksu ziņā efektīvas medicīnas tehnoloģijas, un kuru realizē primārās veselības aprūpes ārsts (ģimenes ārsts, pediatrs vai primārās veselības aprūpes māsa vai ārsta palīgs).

Sekundārā veselības aprūpe – specializēta ambulatorā un stacionārā veselības aprūpe, kas orientēta uz neatliekamu, akūtu vai plānveida veselības aprūpi – ātru un kvalitatīvu diagnostiku, intensīvu ārstēšanu un rehabilitāciju, lai maksimāli ātri un kvalitatīvi panāktu pacienta izveseļošanos vai samazinātu slimības izpausmes līdz tādai pakāpei, kad turpmākā ārstēšana ir iespējama primārās veselības līmenī.

Terciārā aprūpes sistēma – augsti specializēti veselības aprūpes pakalpojumi, kurus specializētās ārstniecības iestādēs nodrošina vienas vai vairāku medicīnas nozaru speciālisti ar papildus kvalifikāciju. Tā ir saistīta ar tehniski daudzveidīgu un sarežģītu diagnostikas un medicīnas iekārtu izmantošanu. Terciārajam veselības aprūpes līmenim raksturīgas viena vai vairākas šādas pazīmes: augstas tehnoloģijas, bīstamas slimības, augsta riska terapija, reti sastopamu slimību diagnostika un ārstēšana.

Līdzekļi bērnu veselības aprūpei ietilpst gan valsts pamatbudžetā – katastrofu medicīnas pakalpojumi, asins donoru centru darbība, gan speciālajā veselības aprūpes budžetā – pakalpojumu apmaksā, terciārā aprūpe, kā arī ambulatorie un centralizētie medikamenti. Taču nevienā no programmām nav izdalāms, kāda fiksējumu daļa tiek izlietota tieši bērnu veselības aprūpei.

1. Veselības aprūpei 2001. gadā atvēlēts 162.5 milj.Ls jeb 34% no iekšzemes kopprodukta (IKP). Veselības aprūpes finansējums ir satraucoši zems, un pašreizējā iedzīvotāju veselības stāvokļa un materiālā nodrošinājuma apstākļos ir nepietiekams.

2. Ir izveidotas speciālās valsts finansētas programmas sociāli bīstamo slimību (HIV/AIDS, tuberkulozes, seksuāli transmisīvi un lipīgo ādas slimību, psihosko slimību) ārstēšanai.

3. Izstrādātas „Veselīga uztura pamatnostādnes”, sniedzot informāciju iedzīvotājiem par veselīga uztura iespējām.

4. Viena no prioritātēm valsts veselības aprūpē ir mātes un bērna veselība. Ir izstrādāta Sabiedrības veselības stratēģija un viens no mērķiem paredz, ka līdz 2010.gadam Latvijā būtiski jāuzlabo jaundzimušo, zīdaiņu un pirmsskolas vecuma bērnu veselība:

jāpalielina to izdzīvojušo jaundzimušo skaits, kuru ķermeņa svars ir mazāks par 2500gramiem;

vismaz 60% zīdaiņu jāsāņem pārsvarā krūts ēdināšana līdz 6 mēnešu vecumam;

zīdaiņu mirstības rādītājam jābūt zemākam par 10 uz 1000 dzīvi dzimušajiem;

vismaz par 25% jāsamazina bērnu līdz 5 gadu vecumam mirstība un invaliditāte ārējo cēloņu dēļ;

vismaz līdz 65% palielināt pilnīgi veselo pirmsskolas vecuma bērnu īpatsvars.

5. Latvijā valsts nodrošina bezmaksas dzemdību palīdzību, kas ietver grūtniecības, dzemdību un pēcdzemdību (42 kalendāra dienas pēc dzemdībām) periodu. Latvijā 2002. gadā tika reģistrētas 19766 grūtnieces, no kurām grūtniecības novērošanas uzsaitē līdz 12 grūtniecības nedēļām stājušās - 90.0% grūtnieču, nepilnvērtīga novērošana – 8.0% grūtnieču; pilnvērtīga – 89.8%; nebija stājušās grūtniecības novērošanas uzskaitē – 4.3% grūtnieču.

2001.gadā dzimuši 19664 bērni un miruši 32991, dzemdību skaits, salīdzinot ar 2000.gadu samazinājies par 2,7%.

Abortu skaits trešo gadu pēc kārtas nepārsniedz dzemdību skaitu (uz 100 dzemdībām 80 aborti).

Zīdaiņu mirstība ir pieaugusi no 210 gadījumiem 2000.gadā līdz 217 gadījumiem 2001. gadā.

6. Kaut arī mātes mirstības rādītājs 2001.gadā ir zemāks par 1995.-1999. gadu rādītājiem, salīdzinot ar 2000. gadu tas ir pieaudzis. Rādītāja pieaugums ir skaidrojams ar dzīvi dzimušo bērna skaita samazināšanos, jo 2001.gadā tāpat kā 2000. gadā Latvijā mirušas 5 grūtnieces, dzemdētājas un nedēļnieces, un visas mirušas stacionārās palīdzības iestādēs.

9. Veselības ministrijā tiek gatavots Sabiedrības veselības stratēģijas rīcības plāns un Mātes un bērna veselības aprūpes stratēģijas rīcības plāns.

10. Latvijā ir spēkā Imunizācijas valsts programma 2000.-2005. gadam. Dati liecina 2002. gadā par šādu imunizācijas līmeni bērniem : 12 mēnešu vecumā - BGG 99%, B hepatīts 94%, DTP un poliomelīts 93% un Hib 82%, 24 mēnešu vecumā - DTP un poliomelīts 82%, MPR 96%.

C. Sociālā drošība un pakalpojumi bērniem (26. un 18. pants)

Labklājības ministrija izstrādā valsts politikas projektus bērna un ģimenes sociālās drošības jomā, tajā skaitā sociālās apdrošināšanas un valsts sociālo pabalstu jomā, sociālās palīdzības, sociālās aprūpes, sociālās un profesionālās rehabilitācijas jomā, pusaudžu nodarbinātības jomā, kā arī koordinē šo projektu izpildi un atbild par to, organizē un koordinē sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību atbilstoši valsts programmām un Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumam.

Atbilstoši likumprojektam "Par valsts budžetu 2004.gadam" Labklājības ministrijas pamatbudžetā ir plānota programma "Valsts sociālie pabalsti" 75,5 milj. latu apmērā, kuras ietvaros tiek sniegts arī atbalsts ģimenēm ar bērniem:

- *bērna piedzimšanas pabalsts* – tiek sniegts atbalsts ģimenei bērna piedzimšanas gadījumā, nodrošinot vienreizēju naudas pabalstu zīdaiņa pūriņa iegādei;
- *bērna kopšanas pabalsts* – tiek sniegts atbalsts personai, kura kopj bērnu līdz 2 gadu vecumam, ja bērns ir dzimis pēc 2003. gada 1.janvāra, vai bērnu līdz 3 gadu vecumam, ja bērns ir dzimis līdz 2002. gada 31.decembrim, ja šī persona nav nodarbināta vai strādā nepilnu darba laiku, un nesaņem maternitātes pabalstu;
- *ģimenes valsts pabalsts* – tiek sniegts regulārs atbalsts ģimenēm, kurām radušies papildus izdevumi sakarā ar nepieciešamību audzināt bērnus;
- *piemaksa pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu invalīdu* – tiek sniegts regulārs atbalsts ģimenēm, kuras kopj bērnus invalīdus, veicinot bērnu invalīdu integrēšanos sabiedrībā;
- *pabalsts aizbildnim par bērna uzturēšanu* – tiek sniegts regulārs atbalsts aizbildnim par bērna uzturēšanu;
- *atlīdzība par aizbildņa pienākumu pildīšanu* – tiek sniegts regulārs atbalsts ģimenēm, kuras uzņēmušās aizbildnību par bērnu;
- *atlīdzība par audžuģimenes pienākumu pildīšanu* – tiek sniegts regulārs atbalsts ģimenēm vai personām, kuras ieguvušas audžuģimenes statusu un kurām audzināšanā nodots bērns.

Bez tam no Labklājības ministrijas pamatbudžeta programmas "Valsts sociālie pakalpojumi" tiek nodrošināta:

- no vardarbības cietušo bērnu sociālā rehabilitācija;
- sociālā rehabilitācija institūcijās bērniem, kuriem ir izveidojusies atkarība no narkotiskajām, toksiskajām vai citām apreibinošām vielām;
- specializēta aprūpe ilgstošās sociālās aprūpes institūcijās bērniem ar garīgās attīstības traucējumiem;
- aprūpe ilgstošās sociālās aprūpes institūcijās bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem līdz diviem gadiem;
- no vardarbības cietušo bērnu sociālo rehabilitāciju.

Likuma "Par sociālo palīdzību" 20. pants noteica, ka ģimenes valsts pabalstu piešķir personām, kuras audzina bērnus. Ģimenes valsts pabalstu piešķir tūlīt pēc bērna piedzimšanas par katru bērnu, kas nav vecāks par 15 gadiem, kā arī par bērnu, kas ir vecāks par 15 gadiem, iegūst izglītību vispārējās izglītības vai profesionālās izglītības iestādē un nav stājies laulībā. Pēdējā gadījumā pabalstu piešķir uz laiku, kamēr bērns apmeklē izglītības iestādi, bet ne ilgāk kā līdz dienai, kad viņš sasniedz 20 gadu vecumu.

Līdz 2002. gada 30. jūnijam ģimenes valsts pabalsts tika piešķirts atkarībā no bērna kārtas numura ģimenē un bērna piedzimšanas gada. Ģimenes valsts pabalsta apmērs par otro bērnu bija 1,2 reizes, par trešo – 1,6 reizes, bet par ceturto bērnu un nākamajiem bērniem – 1,8 reizes lielāks par pirmajiem bērniem noteikto pabalsta apmēru.

	Pabalsta apmērs atkarīgs no bērna kārtas numura ģimenē un bērna piedzimšanas gada (Ls/mēnesī):	
Dzimuši līdz 01.01.1999.	1. bērns: 4,25	
	2. bērns: 5,10	1,2 reizes lielāks nekā par 1.bērnu
	3. bērns: 6,80	1,6 reizes lielāks nekā par 1.bērnu
	4.bērns un nākamie: 7,65	1,8 reizes lielāks nekā par 1.bērnu
Dzimuši sākot no 01.01.1999.	1. bērns: 6,00	
	2. bērns: 7,20	1,2 reizes lielāks nekā par 1.bērnu
	3. bērns: 9,60	1,6 reizes lielāks nekā par 1.bērnu
	4.bērns un nākamie: 10,80	1,8 reizes lielāks nekā par 1.bērnu

2002. gada 20. jūnijā Latvijas Republikas Saeima pieņēma grozījumus

likumā "Par sociālo palīdzību" un, sākot ar 2002. gada 1.jūliju, par bērniem, kuri dzimuši 1994. gada 1. janvārī un vēlāk, ģimenes valsts pabalsta apmērs par pirmo bērnu bija noteikts 20 procenti no valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta (6 lati mēnesī).

	Pabalsta apmērs atkarīgs no bērna kārtas numura ģimenē un bērna piedzimšanas gada (Ls/mēnesī):	
Dzimuši līdz 31.12.1993.	1. bērns: 4,25	
	2. bērns: 5,10	1,2 reizes lielāks nekā par 1.bērnu
	3. bērns: 6,80	1,6 reizes lielāks nekā par 1.bērnu
	4.bērns un nākamie: 7,65	1,8 reizes lielāks nekā par 1.bērnu
Dzimuši sākot no 01.01.1994.	1. bērns: 6,00 (20 % no valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta)	
	2. bērns: 7,20	1,2 reizes lielāks nekā par 1.bērnu
	3. bērns: 9,60	1,6 reizes lielāks nekā par 1.bērnu
	4.bērns un nākamie: 10,80	1,8 reizes lielāks nekā par 1.bērnu

2003.gada 1.janvārī stājās spēkā Valsts sociālo pabalstu likums, kura 6.pants nosaka, ka ģimenes valsts pabalstu piešķir personai, kura audzina bērnu. Ģimenes valsts pabalstu piešķir tūlīt pēc bērna piedzimšanas par katru bērnu, kas nav vecāks par 15 gadiem, kā arī par bērnu, kas ir vecāks par 15 gadiem, mācās vispārējās izglītības vai profesionālās izglītības iestādē un nav stājies laulībā. Pēdējā gadījumā pabalstu piešķir uz laiku, kamēr bērns apmeklē izglītības iestādi, bet ne ilgāk kā līdz dienai, kad viņš sasniedz 20 gadu vecumu vai stājas laulībā.

Valsts sociālo pabalstu likuma 15. pantā ir noteikts, ka ģimenes valsts pabalsta apmērs par ikvienu pirmo bērnu ģimenē ir 6 lati mēnesī (par otro bērnu 1,2, par trešo bērnu 1,6 reizes, par ceturto un nākamajiem bērniem 1,8 reizes lielāks nekā par pirmo bērnu).

Pabalsta apmērs atkarīgs no bērna kārtas numura ģimenē (Ls/mēnesī):	
1. bērns: 6,00	
2. bērns: 7,20	1,2 reizes lielāks nekā par 1.bērnu
3. bērns: 9,60	1,6 reizes lielāks nekā par 1.bērnu
4.bērns un nākamie: 10,80	1,8 reizes lielāks nekā par 1.bērnu

Kā liecina Centrālās statistikas pārvaldes apkopotā informācija, 2002.gadā ir samazinājies bērnu skaits, kuriem pašvaldības piešķirušas brīvpusdienas skolās un bērnudārzos. Ja 2000.gadā brīvpusdienas saņēmušo bērnu skaits bija 75476, tad 2002.gadā šo bērnu skaits ir 69800. Savukārt personu skaits, kurām piešķirts pabalsts bērna izglītībai un audzināšanai, 2000.gadā bija 81288, bet 2002.gadā 47769. Salīdzinājumā ar 2001.gadu pabalsta bērna izglītībai un audzināšanai saņēmušo personu skaits 2002.gadā pieaudzis par 2,1%.

D. Dzīves līmenis (27.pants)

Apskatot mājsaimniecību materiālo situāciju pēc demogrāfiskā sastāva, iezīmējas divi galvenie mājsaimniecību tipi, kas pakļauti trūcumam (nabadzībai) – mājsaimniecības, kurās ir trīs un vairāk bērni un mājsaimniecības ar vienu pieaugušo un vienu vai vairākiem bērniem (īpaši bieži, ja mājsaimniecību galvas ir sievietes). Kā arī pieaug materiālā nevienlīdzība starp pilsētām un laukiem. Lai veicinātu līdzvērtīgu sociāli ekonomisko apstākļu izveidošanos visā valsts teritorijā, ir izstrādāta Īpaši atbalstāmo reģionu attīstības programma. Šīs programmas ietvaros teritorijās, kurās ilgstoši saglabājas negatīvas ekonomiskās un/vai sociālās attīstības tendences, darbojas speciāli reģionālās attīstības instrumenti, kas paātrina teritorijas attīstību un veicina saimniecisko darbību tajās. Uz šo brīdi īpaši atbalstāmo reģionu statuss ir piešķirts 5 rajoniem, 16 pilsētām, 1 novadam un 113 pagastiem.

Bērniem nav iespējams pašiem uzlabot savas dzīves kvalitāti, un bērnu labklājība ir tieši atkarīga no vecāku resursiem. Saistībā ar visas sabiedrības polarizāciju turpina pasliktināties ģimeņu ar bērniem materiālā situācija. Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta veiktā pētījuma „Sociālās izstumtības riska faktoru identificēšana trūcīgo ģimeņu bērniem” rezultāti norāda, ka nabadzība ir nopietna mūsdienu Latvijas problēma un trūcīgās ģimenēs valda fiziskās izdzīvošanas modelis, ierobežojot garīgās un sociālās attīstības iespējas, un nabadzības izplatība draud ar sociāli nepilnvērtīgu jauno paaudzi.

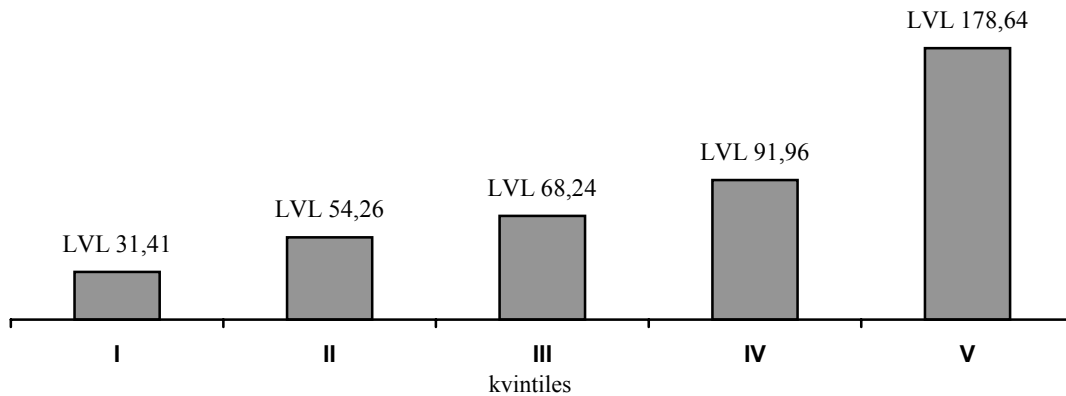
Mājsaimniecību budžeta pētījums parāda, ka mājsaimniecību sadalījumā kvintīļu grupās pēc to rīcībā esošā ienākuma 2002. gadā vidēji uz vienu mājsaimniecības locekli I kvintilē bija 31,41 lats. Svarīgi norādīt, ka I kvintilē 2002.gadā bija 39% no kopējā bērnu skaita visās mājsaimniecībās.

Lai arī salīdzinājumā ar 2000.gadu, ģimenēs, kuru ienākumi ir viszemākie

(I kvintile), dzīvojošo bērnu procents ir samazinājies (2000.gadā tie bija 42% no kopējā bērnu skaita visās mājsaimniecībās), tomēr arī 39% no kopējā bērnu skaita, kas dzīvo 20% vistrūcīgākajās Latvijas mājsaimniecībās, ir augsts procents.

Mājsaimniecību rīcībā esošais ienākums kvintīļu grupās

(2002.gadā, vidēji uz vienu mājsaimniecības locekli mēnesī, latos)

Avots: Centrālā statistikas pārvalde, Mājsaimniecību budžeta pētījums

Analizējot dažādu demogrāfisko grupu mājsaimniecības pēc to rīcībā esošiem ienākumiem, var secināt, ka viszemākie ienākumi ir diviem mājsaimniecību tipiem, kas arī visvairāk pakļauti sociālās izstumtības riskam – mājsaimniecības, kurās ir trīs un vairāk bērni, kā arī mājsaimniecības ar vienu pieaugušo un vienu vai vairākiem bērniem. Tā kā mājsaimniecību budžeta pētījumi parāda, ka vistrūcīgākās ir ģimenes, kurās ir bērni, ir jo īpaši svarīgi, ka sociālās palīdzības pabalstu sistēma ir vērsta uz palīdzību šīm ģimenēm.

Atbilstoši Komitejas 41. un 42. rekomendācijai.

41.Komiteja pauž savas bažas par lielo skaitu ģimeņu, it īpaši tām, kurās ir trīs un vairāk bērni, kas dzīvo zem iztikas minimuma līmeņa, un par lielo skaitu ģimeņu, kurām draud izlikšana no viņu mājokļiem, jo sociālās labklājības sistēmu kopumā ietekmējusi pāreja uz: tirgus ekonomiku.

42.Ievērojot Konvencijas 3., 4., 6., 26. un 27.pantu, Komiteja mudina dalībvalsti maksimāli veikt visu nepieciešamo pieejamo resursu ietvaros, it īpaši vietējā līmenī, lai atbalstītu ģimenes grūtā ekonomiskajā un/vai sociālajā situācijā, lai, cik vien iespējams, nodrošinātu visu Latvijā dzīvojošo bērnu izdzīvošanu un attīstību.

Ar 2003.gada 1.janvāri ir stājies spēkā Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums. Ar minēto likumu ir izveidota jauna sociālās palīdzības pabalstu sistēma. Līdz 2002.gada 31.decembrim spēkā esošais likums “Par sociālo palīdzību” noteica četrus pašvaldību sociālās palīdzības pabalstus:

trūcīgo ģimeņu sociālās palīdzības pabalsts, dzīvokļa pabalsts, pabalsts aprūpei un apbedīšanas pabalsts.

Analizējot šo sociālo pabalstu saņēmēju loku, tika konstatēts, ka sociālā palīdzība nenonāk pie tām ģimenēm (personām), kuru materiālie apstākļi ir vissmagākie un kurām objektīvu iemeslu dēļ trūkst līdzekļu pamatvajadzību nodrošināšanai, t.i., pie ģimenēm ar bērniem. Šī iemesla dēļ ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumu līdzšinējo četru pašvaldības sociālo pabalstu vietā stājās viens - pabalsts garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums nosaka, ka sociālo palīdzību personai sniedz, pamatojoties uz viņas materiālo resursu – ienākumu un īpašuma novērtējumu. Sociālās palīdzības mērķis ir nodrošināt naudas vai mantisku pabalstu vistrūcīgākajām personām un ģimenēm, tātad tām personām (ģimenēm), kurām visvairāk trūkst līdzekļu pamatvajadzību nodrošināšanai, neņemot vērā viņu piederību pie kādas no iedzīvotāju grupām.

Lai arī 2000.gadā Ministru kabineta apstiprinātais konceptuālais jautājums „Par minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanu trūcīgajiem iedzīvotājiem” noteica garantētā minimālā ienākuma (GMI) līmeni 21 lata apmērā, 2003.gada 25.februārī izdotie Ministru kabineta noteikumi Nr. 95 “Noteikumi par garantēto minimālo ienākumu līmeni un pabalsta apmēru garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai” nosaka, ka garantētais minimālais ienākumu līmenis vienai personai ir 15 latu mēnesī. Savukārt pašvaldības atbilstoši savām budžeta iespējām var noteikt citu garantētā minimālā ienākuma līmeni, bet ne zemāku par 15 latiem.

Lai nodrošinātu garantēto minimālo ienākumu līmeni, pašvaldības izmaksā pabalstu garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai.

Analizējot pašvaldību iesniegto informāciju par pabalsta garantētā minimālā ienākuma līmeņa nodrošināšanai piešķiršanu, Labklājības ministrija ir secinājusi, ka patreiz noteiktais GMI līmenis – Ls 15 ir pārāk zems, lai jaunā pabalstu sistēma efektīvi varētu pildīt savu uzdevumu – sniegt atbalstu krīzes situācijā nonākušām trūcīgām ģimenēm un īpaši ģimenēm ar bērniem.

VIII. Izglītība un kultūra

A. Izglītība, tai skaitā profesionālā izglītība;

2002.gadā ir samazinājies vispārizglītojošo izglītības iestāžu skaits. 2002.gadā Latvijā bija 1052 vispārizglītojošās skolas - 1017 vispārizglītojošās dienas skolas no tām 18 bija internātskolas un 35 vakara (maiņas) vispārizglītojošās skolas. Lai arī internātskolu skaits 2002.gadā palicis nemainīgs, kopējais vispārizglītojošo dienas skolu skaits samazinājies par 8

skolām. Tāpat 2002.gadā ir kļuvis par vienu pirmsskolas izglītības iestādi mazāk, t.i. 2002.gadā bija 551 pirmsskolas izglītības iestāde un par 2 profesionālās izglītības iestādēm mazāk (126 iestādes – 2001.gadā, 124 – 2002. gadā).

Pieprasījums pēc iespējas bērnus iesaistīt pirmsskolas izglītībā ir lielāks nekā piedāvājums. Visas pašvaldības vēl pilnībā nav gatavas nodrošināt vietas pirmsskolas izglītības iestādēs, līdz ar to veidojas rindas uz vietām pirmsskolas programmas apguvē.

No 2002.gada 1.septembra saskaņā ar Ministru kabineta 2002.gada 20.augusta noteikumiem Nr.370 “Grozījumi Ministru kabineta 1999.gada 28.decembra noteikumos Nr.439 “Kārtība kādā veicama obligāto izglītības vecumu sasniegušo bērnu uzskaitē”” ieviesta obligātā 5 un 6 gadus vecu bērnu sagatavošana skolai.

Samazinājies par 11 700 skolēnu skaits vispārizglītojošās skolās – ja 2001.gadā vispārizglītojošās skolās mācījās 352 000 audzēkņu, tad 2002. gadā salīdzinoši tikai 340 300 audzēkņu. Samazinājies arī internātskolās esošo audzēkņu skaits no 4 500 audzēkņiem 2001. gadā uz 4 175 audzēkņiem 2002. gadā. Profesionālās izglītības iestādēs 2002. gadā bija 46 500 audzēkņu, kas ir par 1100 audzēkņiem mazāk nekā šāda veida izglītības iestādēs 2001. gadā. Viens no būtiskākajiem skolēnu skaita samazināšanās cēloņiem ir dzimstības straujā samazināšanās 90-jos gados.

Savukārt vispārizglītojošo skolu 10. – 12. klasēs skolēnu skaits ir nedaudz pieaudzis – 2002.gadā skolēnu skaits 10. – 12.klasēs bija 62 300, kamēr 2001.gadā šajā izglītības līmenī mācījās tikai 61 200 skolēnu.

Interesantas sakarības novērojamas, analizējot datus par pedagoģisko darbinieku skaitu vispārizglītojošajās skolās - ja no 1995./1996. mācību gada līdz 2001./2002. mācību gadam pedagoģisko darbinieku skaits vispārizglītojošās skolās samazinājās, tad, uzsākoties 2002./2003. mācību gadam, vispārizglītojošās skolās bija 33900 pedagoģisko darbinieku, tas ir par 200 darbiniekiem vairāk nekā iepriekšējā mācību gadā.

Pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem 4% no 2002. gadā pamatskolas beigušajiem (attiecīgi 2% no 2001.gadā) un 26% no vispārizglītojošo vidusskolu beigušajiem (29% 2001.gadā) mācības neturpina. Savukārt 2001./2002. mācību gadā no mācību iestādēm atskaitīti 14,4% no profesionālo izglītības iestāžu audzēkņiem.

Jāņem vērā, ka no visām izglītības iestādēm tikai augstskolu un koledžu skaits ir nevis samazinājies, bet pat nedaudz pieaudzis - 2002. gadā bija par vienu šādu izglītības iestādi vairāk nekā 2001.gadā, kad tādas bija 36. Arī audzēkņu skaits augstskolās un koledžās ir pieaudzis vairāk kā par 8 tūkst. (2001. gadā – 110 500 studentu, 2002. gadā 118 900 - studentu). Tas nozīmē, ka 5,1% no visiem Latvijas iedzīvotājiem ir augstskolas vai koledžas audzēkņi.

Skolu neapmeklējošo bērnu skaits

Saskaņā ar Izglītības likumu un Ministru kabineta 28.decembra 1999.gada noteikumiem Nr.439 “Kārtība, kādā veicama obligāto izglītības

vecumu sasniegušo bērnu uzskaitē” reizi gadā notiek obligāto izglītības vecumu sasniegušo bērnu reģistrācija. Uzskaites rezultātā tiek reģistrēti izglītojamie izglītības iestādēs. Vienlaicīgi tiek saņemta informācija par tādiem obligātās izglītības vecuma bērniem, kuri nemācās un pamatizglītību nav apguvuši.

Uzskaites rezultāti liecina, ka 2002.gadā skolu nav apmeklējuši 2512 bērni vecumā no 5-15 gadiem, t.sk. 1755 bērni vecumā no 7-15 gadiem. Salīdzinājumā ar 2001.gadu, kad skolu apmeklējuši 1824 izglītojamie šajā vecuma grupā, skolu neapmeklējošo bērnu skaits vecumā no 7-15 gadiem ir samazinājies par 3,8%.

Vislielākais skolu neapmeklējošo bērnu skaits 2002. gadā bija Rīgā, kur skolu neapmeklēja 665 obligātās izglītības vecuma bērni. Otrā vietā ierindojās Liepāja ar 292 bērniem, pēc tam sekoja Jelgava ar 278 un Ventspils ar 103 bērniem, kuri vecumā no 7 līdz 15 gadiem neapmeklēja skolu.

Analizējot skolu neapmeklējošo bērnu skaitu procentos no visu obligātā izglītības vecuma bērnu kopskaita katrā pilsētā, var konstatēt, ka procentuāli vislielākais skolu neapmeklējošo bērnu skaits ir Jelgavā, kur skolu neapmeklē 3,3% no visiem obligātā izglītības vecuma bērniem. Pēc tam seko Liepāja ar 2,6% bērnu, Ventspils ar 1,9% un Rīga ar 0,8% obligātā izglītības vecuma bērnu, kuri neapmeklē skolu.

Obligātā izglītības vecuma bērnu uzskaitē pa rajoniem parāda, ka procentuāli visvairāk bērnu nemācās un pamatizglītību nav apguvuši Limbažu rajonā (1,8%), Daugavpils rajonā (1,3%), Ventspils rajonā (1,2%) un Talsu rajonā (1,1%).

- B. Izglītības mērķi;
- C. Ārpusskolas aktivitātes, kultūras pasākumi.

IX. Īpašie aizsardzības pasākumi

- A. Bērni, kuri nonākuši ārkārtas situācijās:
 - i. bērni-bēgļi(22.pants);
 - ii. bērni bruņotu konfliktu zonas(38. un 39. pants);

- B. Bērni, kuri nonākuši konfliktā ar likumu:

2002.gadā katru sesto noziedzīgo nodarījumu no atklātajiem ir izdarījuši nepilngadīgie.

Tomēr kopumā pēc Centrālās statistikas pārvaldes apkopotās informācijas 2002.gadā valstī ir vērojama nepilngadīgo noziedzības samazināšanās. Gada laikā ir reģistrēti 3730 nepilngadīgo izdarīti noziegumi, un tas ir par 257 gadījumiem mazāk kā 2001.gadā.

Izdarītie likumpārkāpumi

(14 - 17 gadu vecumā)

	1999	2000	2001	2002
<i>Kopā</i>	3757	3923	3987	3730
Tai skaitā:				
slepkavības*	10	14	10	13
smagu miesas bojājumu nodarījumi izvarošanas*	16	15	15	26
lauzīšanas	11	13	12	11
īpašuma zādzības	232	219	244	206
huligānisms	2713	2725	2733	2367
	202	215	196	247

* Ieskaitot nozieguma izdarīšanas mēģinājumus.

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

2002.gadā - par dažādu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu pēc Valsts policijas sniegtās informācijas pie kriminālatbildības ir saukti 2869 nepilngadīgie (kas ir par 345 personām mazāk kā 2001.gadā) no tiem 980 ir vecumā no 14-15 gadiem, bet 1544 vecumā no 16 līdz 17 gadiem.

Savukārt Centrālās statistikas pārvaldes apkopotā informācija liecina, ka 2002. gadā pavisam notiesāti 1794 nepilngadīgie vecumā no 14 -17 gadiem, kas ir par 40 notiesātajiem vairāk nekā 2001 gadā. Apskatot notiesātos pa soda veidiem, redzams, ka 2002.gadā pieaudzis to sodīto nepilngadīgo skaits, kas notiesāti ar brīvības atņemšanu (par 38 nepilngadīgajiem vairāk notiesāti ar brīvības atņemšanu), bet samazinājies nosacīti notiesāto skaits (par 47 nepilngadīgajiem).

Tomēr nosacīti notiesāto skaits vēl joprojām saglabājās liels – 2002. gadā 1110 nepilngadīgo notiesāti nosacīti. Tas nozīmē, ka īpaši svarīga ir nepilngadīgo likumpārkāpēju sociālā rehabilitācija, lai šie nosacīti notiesātie nepilngadīgie netiktu tiesāti atkārtoti par vēl smagāku noziegumu izdarīšanu.

Latvijā netiek pietiekami efektīvi organizēts darbs ar nosacīti notiesātajiem. Nosacīti notiesātās personas ir nepietiekami kontrolētas un netiek novērsti noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas cēloņi – nav kompleksas pieejas problēmas risināšanai. Nepilngadīgiem, kuri izcietuši brīvības atņemšanas sodu, pēc atbrīvošanās netiek sniegta palīdzība nepieciešamajā apjomā, kas apgrūtina to reintegrāciju sabiedrībā un veicina jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu.

Notiesātie nepilngadīgie pa soda veidiem

(14 - 17 gadu vecumā)

	1999	2000	2001	2002
Pavisam notiesāto	1795	1797	1754	1794
Tai skaitā pa soda veidiem:				
brīvības atņemšana	366	382	395	433
nosacīta notiesāšana	1319	1244	1157	1110
naudas sods	44	30	19	13
citi soda veidi	9	141	183	188

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Izplatītākie noziegumi jauniešu vidū joprojām ir zādzības (2367), huligānisms (247) un laupīšanas (206).

Būtisks ir fakts, ka 2002.gadā vairāk kā uz pusi ir samazinājies noziegumu skaits, kas izdarīti narkotiku reibumā. Šādu noziegumu skaits samazinājies no 132 gadījumiem 2001.gadā uz 64 gadījumiem 2002.gadā. Tas liecina par to, ka preventīvie pasākumi, kas vērsti pret narkotisko vielu lietošanu, ir devuši ievērojamus rezultātus.

Tajā pašā laikā, kā liecina Valsts policijas apkopotā informācija, ir palielinājies noziedzīgo nodarījumu skaits, ko nepilngadīgie veikuši alkohola reibumā. 2002.gadā ir reģistrēti 776 šādi gadījumi, katrs ceturtais nepilngadīgais, kas izdarījis noziedzīgu nodarījumu, ir bijis alkohola reibumā. 2002.gada laikā sastādīti 848 protokoli pēc Administratīvo pārkāpumu kodeksa 171.panta par alkoholisko dzērienu vai citu apreibinošo vielu lietošanu sabiedriskā vietā.

Tas parāda, cik nepieciešamas ir dažādas akcijas, informatīvi materiāli un kampaņas, kas vēršas ne vien pret narkotiku, bet arī pret alkohola lietošanu. Tomēr šeit saskatāma vēl viena problēma. Lai šādas akcijas vainagotos ar panākumiem, ir nepieciešams visas sabiedrības atbalsts un līdzdalība šajos procesos. Ja par narkotiku kaitīgo un postošo ietekmi lielākajai daļai cilvēku nekādu šaubu nav, tad alkohols bieži vien tiek uztverts kā normāla un pati par sevi saprotama parādība.

Diezgan bieži ir sastopami gadījumi, kad nepilngadīgajiem veikalā tiek pārdots alkohols, un šādā situācijā bērni un jaunieši alkoholu pieņem kā normu. Turklāt, ja alkoholu nepilngadīgajam pārdevējs atsakās pārdot, bērnam nav grūti atrast kādu pilngadīgu "palīgu", kas alkoholu nopirks viņa vietā. Tātad, pirmais solis bērnu un jauniešu alkohola lietošanas ierobežošanā ir sabiedrības izpratne un adekvāta attieksme pret šo problēmu.

Īpašu uzdevumu ministra bērnu un ģimenes lietās sekretariāta izstrādātie grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā paredz, ka par bērna iesaistīšanu alkoholisko dzērienu lietošanā vainīgās personas saucamas pie likumā noteiktās atbildības. Grozījumi nosaka, ka par bērna iesaistīšanu alkoholisko dzērienu lietošanā uzskatāma arī alkoholisko dzērienu nodošana bērna rīcībā vai tādu apstākļu radīšana, kuru rezultātā alkoholiskie dzērieni kļuvuši bērnam brīvi pieejami lietošanai.

2002.gadā samazinājies noziedzīgo nodarījumu skaits, kurus izdarījuši nepilngadīgie, kas nemācās un nestrādā (no 1945 gadījumiem 2001.gadā uz 1568 2002. gadā), taču ir rajoni, kur to īpatsvars vēl ir liels. Šo rajonu institūcijām, kas darbojas bērnu tiesību aizsardzības jomā, vajadzētu pievērst lielāku uzmanību bērnu nodarbinātības problēmas risināšanai, kā arī profilaktisko pasākumu veikšanai saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 58.panta 1.daļas prasībām.

2002.gada 31.oktobrī tika pieņemts jauns likums "Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem", kura spēkā stāšanās laiks sākotnēji

bija noteikts 2004.gada 1.janvāris. Tomēr likuma īstenošanai netika piešķirti līdzekļi, un likuma stāšanās spēkā laiks atlikts uz 2005.gada 1.janvāri.

Lai arī audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu izmantošana uzskatāma par progresīvu metodi, kuras pielietojumam vajadzētu palielināties, prakse rāda pretējo: 1999.gadā uz tiesu tika nosūtīti 572 materiāli audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanai, 2000.gadā - 311, 2001.gadā - 338, bet 2002.gadā tikai 307.

Kā uzskata Valsts policijas speciālisti - šāda tendence varētu būt saistāma ar pārlietu sarežģīto materiālu sagatavošanas procesu. Te izceļama bērnu ambulatorā apskate pirms materiālu nosūtīšanas, kas būtiski sarežģī situāciju. Īpaši tas attiecināms uz lauku rajoniem, kur šādu apskati bieži vien ir iespējams veikt tikai rajona centrā, kas daudziem lauku iedzīvotājiem var radīt nopietnas problēmas. Šādi apstākļi nereti var veicināt kriminālsoda piemērošanu nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem. Lai novērstu radušos situāciju, svarīgi būtu izvērtēt, vai nav vienkāršojama likuma "Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem" piemērošanas procedūra.

2002.gada 20.jūnijā tika pieņemts likums "Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa kodeksā", kas grozīja kodeksa 160.pantu, nosakot, ka nopratinot liecinieku, kas nav sasniedzis četrpadsmit gadu vecumu, vai, pēc izziņas izdarītāja vai prokurora ieskata, nopratinot liecinieku, kas nav sasniedzis sešpadsmit gadu vecumu, pieaicina pedagogu, psihologu vai speciālistu, kas apmācīts psiholoģiskajam darbam ar bērniem kriminālprocesā. Arī Kriminālprocesa kodeksa 152.pants paredz, ka nepilngadīgais tiesājamais nopratināms likumiskā pārstāvja, pedagoga vai psihologa klātbūtnē.

Tomēr jāatzīst, ka Kriminālprocesa kodekss nodrošina nepilngadīgā tiesību ievērošanu teorētiski, bet, kā informē Tieslietu ministrija, šobrīd psihologa pieaicināšana netiek praktizēta. Tiesas būtu gatavas izmantot psihologa pakalpojumus nepilngadīgo lietās, ja valsts varētu nodrošināt psihologa apmaksu.

- i. pret bērnu izvīrītu apsūdzību iztiesāšanas kārtība (40.pants);

Atbilstoši Komitejas 45. un 46. rekomendācijai.

45.Komiteja ir nobažījies par to, ka nepilngadīgo tiesvedības sistēma nav pilnīgā saskaņā ar Konvenciju un ka tiesu sistēma nav pilnībā efektīva. It: īpaši tā pauž bažas par ziņojumiem par nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem, kas pavada ilgu laiku apcietinājumā pirmstiesas izmeklēšanas laikā tiesu sistēmas pārslogotības dēļ. Tāpat tā pauž bažas par gadījumiem, kad nepilngadīgie likumpārkāpēji tiek turēti pieaugušo brīvības atņemšanas vietās, un par faktu, ka nav programmu viņu rehabilitācijai un reintegrācijai sabiedrībā.

46.Komiteja rekomendē dalībvalstij pārskatīt likumus un praksi attiecībā uz nepilngadīgo tiesvedības sistēmu ar mērķi to pilnībā saskaņot ar Konvenciju, it īpaši 27., 40. un 39.pantu, kā arī citiem attiecīgajiem starptautiskajiem

standartiem Šajā jomā, tādiem kā Apvienoto Nāciju Standartnoteikumi par nepilngadīgo tiesvedības administrēšanu (Beidžinas Noteikumi) un Apvienoto Nāciju Vadlīnija nepilngadīgo noziedzības novēršanai (Rijādas Vadlīnijas), ar mērķi nodrošināt bērniem draudzīgu policijas un nepilngadīgo tiesvedības sistēmas līmeņu darbu un nepilngadīgo un pieaugušo likumpārkāpēju nošķiršanu brīvības atņemšanas vietās. It īpaši tā atgādina dalībvalstij to, ka ar nepilngadīgo likumpārkāpēju lietām būtu jānodarbojas bez; kavēšanās un ka pirmstiesas apcietināšanai, ne ilgākai par likumā noteikto, būtu jābūt pēdējām iespējamajam līdzeklim un uz visīsāko iespējamo laiku. Kad vien tas ir iespējams, būtu jāizmanto alternatīvi līdzekļi, lai izvairītos no pirmstiesas apcietinājuma- Attiecībā uz bērniem, kas sodīti ar brīvības atņemšanu, Komiteja dalībvalstij rekomendē iekļaut tās likumdošanā un praksē Apvienoto Nāciju Noteikumus par nepilngadīgo, kas sodītas ar brīvības atņemšanu, aizsardzību, it īpaši ar mērķi garantēt viņiem pieeju efektīvām procedūrām sūdzību iesniegšanai par visiem aspektiem attiecībā uz apiešanos ar šīm personām, un veikt atbilstošus rehabilitācijas pasākumus, lai veicinātu nepilngadīgo tiesvedībā iesaistīto bērnu sociālo reintegrāciju. Visbeidzot, Komiteja rekomendē dalībvalstij vērsties pēc palīdzības, cita starpā, Cilvēktiesību augstās komisāres birojā, Apvienoto Nāciju Starptautiskās noziedzības novēršanas centrā, Starptautiskajā nepilngadīgo tiesvedības tīklā, un UNICEF ar Apvienoto Nāciju Tehnisko konsultāciju un palīdzības koordinācijas speciālistu grupā nepilngadīgo tiesvedības jautājumos starpniecību.

Nemot vērā, ka apcietinājuma laiks ir atkarīgs no procesa virzītāja, Ieslodzījuma vietu pārvaldes padotībā esošās iestādes tikai izpilda šo drošības līdzekli. Problēma ir ne tikai tiesu sistēmas pārslogotībā, bet faktā, ka bieži vien izvēloties drošības līdzekli, procesa virzītājs neizskata citus alternatīvus veidus apcietinājumam, ar mērķi apcietinājumu piemērot tikai galējas nepieciešamības gadījumā;

Nepilngadīgie likumpārkāpēji brīvības atņemšanas vietās netiek turēti kopā ar pilngadīgajiem. Arī gadījumos, kad pilngadīgie un nepilngadīgie atrodas vienā iestādē (pirmstiesas apcietinājumā) – tie tiek turēti šķirti, tas nozīmē, ka tiek izslēgtas jebkuras iespējas šīm likumpārkāpēju kategorijām kontaktēties savā starpā.

Notiesātie nepilngadīgie Latvijā tiek turēti atsevišķi – Cēsu audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem (zēni) un Ilģuciema sieviešu cietumā atsevišķā nodaļā (meitenes).

ii. bērni, kuriem piemērots drošības līdzeklis - apcietinājums vai kuri izcieš brīvības atņemšanas sodu (37.pants b-d);

Lielā mērā tieši starpinstitucionālas sadarbības rezultātā izdevies panākt situāciju, kurā visiem nepilngadīgajiem ieslodzītajiem tiek piedāvāta iespēja

iesaistīties vispārējās izglītības pasākumos pēc licencētām izglītības programmām.

Līdz 2002.gada aprīlim vispārējās izglītības pasākumi notika tikai ieslodzītajām meitenēm Iļģuciema cietumā un notiesātajiem zēniem Cēsu AIN (tolaik - ap 40% nepilngadīgo ieslodzīto).

2002.gada aprīlī vispārējās izglītības pasākumi tika uzsākti nepilngadīgajiem apcietinātajiem Brasas cietumā. Pēc nepilngadīgo pārvešanas uz Matīsa cietumu, izglītības pasākumi tiek turpināti šajā iestādē.

Kopš 2003.gada 1.septembra nepilngadīgie apcietinātie mācās arī Cēsu AIN, Daugavpils cietumā, kā arī Liepājas cietumā.

iii. kriminālsodi, ko var piespriest bērniem, īpaši aizliegums piespriest nāvessodu un mūža ieslodzījumu (37.pants a. sadaļa);

C. Bērnu ekspluatācija:

i. bērnu ekonomiskā ekspluatācija, tai skaitā bērnu darbs(32.pants);

ii. atkarība no narkotiskajām un psihotropajām vielām (33.pants);

iii. seksuālā ekspluatācija, bērnu pārdošana, nelegālā tirdzniecība (35. un 34pants);

Atbilstoši Komitejas 47. un 48. rekomendācijai.

47.Komiteja ar bažām atzīmē to, ka nepilngadīgo vidū strauji pieaug prostitūcija un ka pieejamās rehabilitācijas programmas ir tikai īslaicīga rakstura.

48.Komiteja rekomendē dalībvalstij ieviest Nacionālo programmu seksuālās vardarbības novēršanai 2000.-2004.gadam, it īpaši tās rehabilitācijas un reintegrācijas aspektus. Tāpat tā rekomendē dalībvalstij veikt pētījumu par komerciāla rakstura seksuālo izmantošanu un vardarbību pret bērniem, lai apzinātu tā mērogus un cēloņus, lai tādējādi problēmas efektīvu uzraudzību, un veikt visus nepieciešamos pasākumus un izstrādāt programmas, lai novērstu un cīnītos pret to, ņemot vērā Stokholmas Pasaules Kongresa pret komerciāla rakstura seksuālo izmantošanu Rīcības programmu. It īpaši tā mudina dalībvalsti novērst cietušo kriminalizāciju un stigmatizāciju.

Ekspluatācijas un tirdzniecības upuriem, īpaši bērniem, ir nepieciešama profesionāla koordinēta palīdzība, ietverot upura tiesisku aizsardzību, sociālo, psiholoģisko un medicīnisko rehabilitāciju, palīdzību dzīves vietas nodrošināšanā, dokumentu atjaunošanā u.tml.

2002.gada maijā Saeima veica grozījumus Krimināllikumā, lai Latvija varētu pievienoties ANO Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību Protokolam par cilvēktirdzniecību, jo sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem novēršanu, apkarošanu un sodīšanu, kas paredzēts Krimināllikuma 154.¹ un 154.² pantos.

Latvijas Republikai, lai iestātos Eiropas Savienībā, bija jāveic tiesību aktu saskaņošana un jāizdara atbilstošas izmaiņas, izstrādājot efektīvu, izdarītajam

noziegumam proporcionālu soda mehānismu, kas atturētu no nozieguma izdarīšanas.

Patlaban Latvijas Republikas spēkā esošie normatīvie akti atbilst šīm prasībām, lai pie kriminālatbildības varētu saukt tās personas, kuras nodarbojas ar cilvēktirdzniecību vai atbalsta nosūtīšanu seksuālai izmantošanai, pat ar pašas personas piekrišanu. It sevišķi efektīva likumdošana ir pret personām, kas iesaista nepilngadīgas vai mazgadīgas personas komerciālajā seksa industrijā. Pēc 2000. gada izmaiņām tiesību aktos strauji samazinājās prostitūcijā iesaistīto un uz ārzemēm nosūtīto nepilngadīgo un mazgadīgo personu skaits.

Pēc policijas rīcībā esošās analītiskās informācijas uz Eiropas valstīm, lai nodarbotos ar prostitūciju, katru mēnesi izbrauc vairāk kā simts sievietes. Savervēto nepilngadīgo skaits ir strauji samazinājies, jo pēc sodu pastiprināšanas par nepilngadīgo iesaistīšanu prostitūcijā kā Latvijā, tā mērķvalstīs, noziedznieki riskē ar lieliem sodiem, bet par labprātīgu pilngadīgu personu vervēšanu un izmantošanu sodi daudzās valstīs ir gandrīz simboliski.

Pēc Krimināllikuma 165.¹ panta stāšanās spēkā (15.06.2000) Valsts policija ir ierosinājusi 32 krimināllietas. No tām 3 ir saistītas ar nepilngadīgajiem.

2001. gada martā Tikumības policijas nodaļas darbinieki ierosināja krimināllietu par cilvēku nosūtīšanu seksuālās ekspluatācijas nolūkos un Rīgā aizturēja piecu personu noziedzīgu grupējumu, kas organizēti ar viltotiem dokumentiem nosūtīja uz Vāciju jaunas sievietes, tostarp arī nepilngadīgas. Tikai viens no aizturētajiem nebija agrāk krimināli sodīts. Šajā lietā policijai izdevās novērst divu nepilngadīgu (12 un 15 gadīgu) meiteņu apgādāšanu ar viltotiem dokumentiem un nosūtīšanu uz Vāciju darbam "bordeļos". Tāpat tika noskaidrots, ka pirms šī noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas minētā personu grupa uz Vāciju bija nosūtījusi sieviešu grupu, tostarp arī 17 gadus vecu jaunieci. Tiesa vainīgajām personām piesprieda 8 un 13 gadus ilgu brīvības atņemšanu.

Pēdējos gados policija ir sekmīgi nodarbojusies ar jauna veida noziegumu izmeklēšanu, kas ir ļoti aktuāla daudzās pasaules valstīs, tas ir- ar seksa tūrisma lietām. Šajā sakarā, kā pirmo un ļoti veiksmīgu sadarbības piemēru var minēt 2000. gada Zviedrijas- Latvijas policiju sadarbību divās valstīs sekmīgi izmeklētās krimināllietās.

2000. gada maija mēnesī Zviedrijā aizdomās par bērnu seksuālu izmantošanu tika aizturēts kāds Zviedrijas pilsonis, kurš mājās glabāja video kaseti ar 1998. gadā uzņemtu amatiervideo filmu. Zviedrijas policisti, pētot video kasetes saturu, noskaidroja, ka filmā ir redzami divi Zviedrijas pilsoņi, kas kādā nezināmā dzīvoklī Rīgā, kopā ar vienu Latvijas pilsoni un pusaudzi veica netiklas darbības ar diviem ap 10 līdz 14 gadus veciem zēniem. Tā kā aizturētais atteicās nosaukt filmā redzamos Latvijas iedzīvotājus, Zviedrijas policija lūdza palīdzību Latvijas tiesībsardzības institūcijām, kuru rīcībā nodeva minētās videofilmas kopiju.

Narkotiku Apkarošanas biroja Tikumības policijas darbinieki noskaidroja lielāko daļu no kasetē redzamajiem Latvijas iedzīvotājiem un aizturēja pilngadīgo Latvijas pilsoni, kam uzrādīja apsūdzību par netiklu darbību veikšanu ar nepilngadīgajiem un nepilngadīgu personu iesaistīšanu pornogrāfisku materiālu uzņemšanā. Videokasetē ierakstītās seksuāli izmantoto bērnu, pusaudža un aizdomās turētā liecību kopijas tika nodotas Zviedrijas policijas rīcībā. Visi vainīgie saņēma reālus cietumsodus, Latvijā vainīgajam piesprieda 8 gadus ilgu brīvības atņemšanas sodu.

2001.un 2002.gadā Latvijā tika aizturēti divi ASV pilsoņi, kuru darbības saskaņā ar Palermo konvenciju var kvalificēt kā sekstūrismu. Viens no viņiem tika notiesāts ar 5 gadu brīvības atņemšanu, bet otrs gaida tiesu.

Kopumā kopš 2000. gada pēc Krimināllikuma 165.¹ panta “Par personas nosūtīšanu seksuālai izmantošanai” ierosinātas 32 krimināllietas, no tām 13 krimināllietas 2002. gadā. Spriežot pēc pēdējiem tiesas spriedumiem, arī tiesneši sāk izprast šo noziegumu smagumu.

D. Bērni, kuri pieder mazākumtautībām vai pamatiedzīvotājiem (30.pants).

Atbilstoši Komitejas rekomendāciju 51.un 52. punktam

51.Komiteja ar bažām atzīmē, ka 1998.gada Izglītības likums paredz, ka, sākot ar 2004.gadu, visas valsts finansētās skolas nodrošinās vidējo izglītību tikai latviešu valodā, kamēr divvalodīgā izglītība būs pieejama tikai līdz 9.klasei, Tā tāpat atzīmē arī Nacionālās programmas sabiedrības integrācijai Latvijā L5no gaitu, it īpaši finansējuma trūkuma dēļ.

52.Komiteja mudina dalībvalsti nodrošināt, ka pie mazākumtautībām piederošie bērni var lietot arī savu dzimto valodu vidējā izglītībā saskaņā ar Konvencijas 29. un 30 pantiem. Tāpat tā mudina dalībvalsti īstenot integrācijas procesu īpaši kopienu līmeņu arī sniedzot vairāk informācijas par šo procesu.

Pēc statistikas datiem pie mazākumtautību skolām tiek pieskaitītas tās skolas, kurās apgūst mazākumtautību programmas.

Izglītības un zinātnes ministrijas sniegtā informācija rāda, ka 2002./2003. mācību gadā salīdzinājumā ar diviem iepriekšējiem mācību gadiem ir samazinājies krievu skolu skaits. Pārējo mazākumtautību skolu skaits palicis nemainīgs. 2002./2003.mācību gadā izglītojamo skaits poļu, ukraiņu, baltkrievu, lietuviešu, igauņu un ebreju skolās ir nedaudz pieaudzis. Tāpat pieaudzis arī izglītojamo skaits čigānu klasēs no 155 izglītojamiem 2001./2002. mācību gadā. līdz 178 izglītojamiem 2002./2003. mācību gadā.

Vienā poļu skolā (377 izglītojamie), vienā lietuviešu skolā (182 izglītojamie), vienā igauņu skolā (132 izglītojamie) un 178 čigānu tautības

izglītojamiem mācības notiek latviešu valodā. Divās ebreju skolās (377 izglītojamie) mācības notiek krievu valodā.

Salīdzinājums ar iepriekšējiem gadiem	2000./2001.m. .g.		2001./2002.m. g.		2002./2003.m. g.s.	
	Izglītības iestādes	Izglītojamie	Izglītības iestādes	Izglītojamie	Izglītības iestādes	Izglītojamie
Krievu skolas	177	96053	173	89874	164	83432
Poļu skolas	6	1272	6	1319	6	1380
Ukrainu skola	1	302	1	306	1	307
Baltkrievu skola	1	64	1	68	1	87
Lietuviešu skola	1	116	1	145	1	182
Igauņu skola	1	119	1	131	1	132
Ebreju skolas	2	326	2	355	2	377
Čigānu klases		132		155		178

Avots: Izglītības un zinātnes ministrija